

Priređivanje vokalne solističke i zborske istarske glazbe za ansamble

Ćuže, Marta

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:827545>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-15**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Muzička akademija u Puli

MARTA ČUŽE

**PRIREĐIVANJE VOKALNE SOLISTIČKE I ZBORSKE ISTARSKE GLAZBE ZA
RAZNOVRSNE INSTRUMENTALNE ANSAMBLE**

Diplomski rad

Pula, rujan, 2018. godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Muzička akademija u Puli

MARTA ČUŽE

**PRIREĐIVANJE VOKALNE SOLISTIČKE I ZBORSKE ISTARSKE GLAZBE ZA
RAZNOVRSNE INSTRUMENTALNE SASTAVE**

Diplomski rad

JMBAG: 0303025321

Studijski smjer: Glazbena pedagogija

Predmet: Priređivanje za ansamble

Znanstveno područje: Umjetnost

Znanstveno polje: Glazbena umjetnost

Znanstvena grana: Glazbena pedagogija

Mentor: Bashkim Shehu, red. prof., dr. art.

Komentor: Vladimir Gorup, v. as. mr. art.

Pula, rujan, 2018. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Marta Ćuže, kandidat za magistra Glazbene pedagogije ovime izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, rujan, 2018. godine

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Marta Čuže dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom Priređivanje vokalne solističke i zbarske istarske glazbe za raznovrsne instrumentale sastave koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Student

U Puli, rujan, 2018. godine

Sadržaj

Uvod	3
1. Narodna glazba Istre	5
1.1. O terminu istarske ljestvice	9
2. Odlike pjevanje u Istri.....	13
2.1. Mišljenje drugih autora.....	14
2.2. Prema do sada objavljenim teorijama i podjelama istarske napjeve možemo podijeliti....	17
2.2.1. Dvoglasno pjevanje „ <i>na tanko i debelo</i> “	17
2.2.2. Pjevanje u dva	18
2.2.3. Bugarenje	18
2.2.4. Tarankanje	19
2.2.5. Glagoljaško pjevanje.....	19
2.2.6. Pjevanje istarskih Talijana	20
2.2.7. Bitinada	21
2.2.8. Môra kantàda.....	21
2.2.9. Pjevanje Perojaca	22
3. Instrumentalno muziciranje u Istri.....	23
3.1. Aerofona glazbala zastupljena u Istri	24
3.1.1 . Aerofona netemperirana glazbala zastupljena u Istri	24
3.1.2. Temperirana aerofona glazbala zastupljena u Istri.....	30
3.2. Kordofona glazbala zastupljena na području Istre	34
3.2.1. Čićska tamburica.....	34
3.2.2. Vijulin	35
3.2.3. Bajs.....	36
3.3. Idiofona glazbala zastupljena u Istri	37
3.3.1. Grata	37
3.3.2. Čegrtaljka	37
3.4. Membranofona glazbala zastupljena u Istri.....	38
4. Priređivanje kao takvo.....	39
3.1. Slavko Zlatić.....	40
5. Svatovska.....	43

5.1. Analiza skladbe Svatovska	48
4.2. Glazbala koja sam upotrijebila prilikom priređivanja	51
4.2.1. Marimba.....	51
4.2.2. Veliki bubanj.....	52
4.2.3. Wood blocks ili woodblocks.....	53
4.2.4. Timpani	53
4.2.5. Mali bubanj	54
4.2.6. Triangl	55
5.3. Analiza priređene skladbe Svatovska	56
6. Bog se rodi.....	61
5.1. Analiza skladbe Bog se rodi	63
5.2. Glazbala koja sam upotrijebila prilikom priređivanja	65
5.2.1. Violina	65
5.2.2. Viola.....	66
5.2.3. Violončelo.....	67
6.3. Analiza priređene skladbe Bog se rodi.....	69
6.3.1. Varijacija I	69
6.3.2. Varijacija II.....	71
6.3.3. Varijacija III.....	73
6.3.4. Varijacija IV	74
6.3.5. Varijacija V	75
6.3.6. Varijacija VI	76
6.3.7. Varijacija VII	78
6.3.8. Varijacija VIII	79
Zaključak	81
Literatura.....	82
Sažetak.....	84
Summary	85

Uvod

Diplomski rad pod nazivom *Priredivanje vokalne solističke i zvorske istarske glazbe za raznovrsne instrumentalne ansamble* nastao je iz moje izrazite zainteresiranosti za priređivanjem kao takvim. Tijekom studiranja na raznim kolegijima imala sam prilike slušati, proučavati i izvoditi istarske skladbe, no sada sam se htjela okušati i u priređivanju takve autohtone vrste folklor. Upravo zbog svoga uskog ambitusa, upotrebe neobičnih tzv. dvoglasnih tijesnih intervala, te još posebnijim glazbalima, koje ne možemo pronaći u ostatku Hrvatske, navedena tema diplomskoga rada predstavljala mi je veliki izazov.

Na početku rada koncepcija sadržaja uvodi nas u samu srž termina istarske ljestvice kao takve, te iznosi razna mišljenja brojnih autora, kako sa područja Istre, tako i vanjskih promatrača. U radu slijedi opisivanje na koji se način njeguje tradicija pjevanja u Istri, te koliko vrsta pjevanja možemo razlikovati u njoj. Ovo analiziranje pjevanja uvelike mi je doprinijelo razumijevanju kompozicija koje sam odabrala kasnije tijekom priređivanja. Kako je Istra specifična regija, ne samo u folklornom i vokalnom smislu, morala sam podrobnije istražiti i instrumente koji su zastupljeni u njoj. Prema tome u radu sam navela netemperirana i temperirana glazbala, koja su zastupljena u tradicionalnom muziciranju na području Istre, a samim tim i olakšala izbor instrumenata koje sam kasnije koristila u vlastitim priređenim skladbama.

Odučila sam prirediti dvije kompozicije, koje su skladane u duhu istarskog folklor. Prva od njih zove se *Svatovska*, djelo je poznatog istarskog skladatelja Slavka Zlatića. Naime, on je ovu skladbu namijenio za četveroglasni zbor, a ja sam ju odlučila prirediti za dva glasa, sopran i tenor, uz instrumentalnu pratnju klavira, marimbe, velikog bubnja, malog bubnja, timpana, woodblocks-a i triangl-a.

Sljedeća odabrana kompozicija temelji se na narodnom napijevu iz Istre pod nazivom *Bog se rodi*. Glazbena građa ove kompozicije svodi se na tijesno dvoglasno

pjevanje, koje se bazira na glasovima soprana i alta. Za ovu skladbu odlučila sam se poslužiti glazbalima gudačkog kvarteta, stoga u ovoj skladbi nalazimo dvije violine, violu i violončelo.

Misao vodilja tijekom izrade diplomskoga rada bila mi je proširiti vidokrug poznavanja istarskog folklor, a samim tim i proširivanjem znanja o priređivanju za ovako specifične narodne melodije. Kao budućem glazbenom pedagogu smatram da bi se ovakve teme, koji proširuju spoznaju o vlastitim folklornom izričaju, uvelike trebale više i detaljnije proučavati, te biti zastupljenije u nastavnom planu i programu. Na taj način ćemo potaknuti njegovanje vlastite tradicije i potaknuti mlađe naraštaje na tendenciju i važnost vlastitog podrijetla.

1. Narodna glazba Istre

Pjevanje, sviranje i ples su sastavnice narodne glazbe pa i ljudskog života, putem kojih ljudi opisuju svoje osjećaje, svakodnevicu, posebne događaje, te samim time pridonose njegovanju glazbene tradicije. Glazbena tradicija obuhvaća pjevanje, sviranje i ples, koju je narod njegujući i osluškajući usmenom predajom prenosio na sljedeće generacije, te tako sudjelovao u očuvanju narodne ostavštine. Narodna glazba obuhvaća glazbeno nasljeđe iz prošlosti društvene, kulturne i umjetničke sredine koja je proizašla iz tradicije, a rezultat je zatečenih tvorevina i prošlosti koja živi u nama.

Na prijelazu XX. stoljeća narodna glazba u Istri zastupljena je u svim naseljenim dijelovima, prema tome možemo ju podijeliti na talijansku, slovensku i hrvatsku. S obzirom kako XX. stoljeće donosi velike promjene, ne samo u društvenom smislu, već u geografsko-političkom, tako dolazi i do većih mogućnosti zapisivanja i snimanja zvukova, što će pridonijeti današnjem shvaćanju i tumačenju narodne glazbe.

Upravo napredak na tehnološkom glazbenom području, omogućio je etnomuzikolozima da narodnu glazbu isprva zapisuju, osluškuju, te naknadno snimaju njezino melodijsko-ritmičko kretanje, kako bi ju na taj način pokušavali spasiti od zaborava. Otac hrvatske etnomuzikologije i muzikologije uopće *Franjo Ksaver Kuhač* (1834.-1911.) prvi je zapisivao melodije na istarsko-primorskom području. Svoje pučke napjeve koje je skupio s ovoga područja objavio je u *knjizi br. 3.* objavljenoj godine 1880. U navedenoj knjizi br. 3. piše napomena da pjesme od 956-960 upućuju na ljestvicu „*koja ne postoji u ni jednoj poznatoj narodnoj glazbi*“, te upućuje na njezin molski karakter.

Osim pučkih napjeva, *Franjo Ksaver Kuhač* zapisao je crkvene popijevke, koje se nalaze u Hrvatskom državnom arhivu pod nazivom *Kuhačeva ostavština*¹. U navedenoj ostavštini se nalazi tvrdo uvezena rukopisna zbirka napjeva i tekstova nazvanih

¹ Doliner, Gorana. "Zapisi istarskog glagoljaškog pjevanja iz XIX.st. iz zbirke Franje Ksavera Kuhača "- Zbornik radova s Drugog međunarodnog muzikološkog skupa „ Antonio Smareglia i njegovo doba “, 1999. god. 346-348.str.

Crkvene popjevke (fond br. 805; kutija br. 26, svezak LV-1), među kojima se nazire istarska građa napjeva, odnosno kako ih je Kuhač nazivao „ *glagoljaškim* “.

Na poticaj Franje Ksavera Kuhača, *Matko Brajša Rašan* (1859.-1934.) sljedeći je melograf, skladatelj i zborovođa koji je prikupljao, zapisivao, te kasnije i obrađivao narodne napjeve istarsko-primorskog područja. Matko Brajša Rašan prvi je zabilježio izvorne narodne napjeve s istarsko-primorskog područja u njihovom prvobitnom dvoglasnom obliku. U središnjem književnom listu za književnost i kulturu *Vienac* godine 1896., Matko Brajša Rašan objavljuje članak pod nazivom: „*Kako pjevaju Hrvati Istre svoje narodne pjesme*²“. Unutar članka navodi 8 narodnih napjeva istarsko-primorskog područja, od kojih šest napjeva pripadaju svijetovom karakteru (*Popuhnul je, Vrbniče nad morem, Hitala je Mare, Oj lipa moja, Bilo vavek veselo, Maričice dušo*), te preostala dva crkvenom karakteru (*Zdravo tilo isusovo, Ja se kajem, Bože mili*).

Sljedeća vrijedna zbirka tiskana je godine 1910. pod nazivom *Hrvatske narodne popjevke iz Istre*, a u sebi je sadržavala sveukupno 50 napjeva, koje je podijelio u tri dijela: prvi dio *su istarske hrvatske starije narodne svjetovne popijevke* (11 skladbi za muški zbor, 14 skladbi za mješoviti zbor), *drugi dio istarske hrvatske novije narodne svjetovne popijevke* (8 skladbi za muški zbor, 5 skladbi za mješoviti zbor), te treći dio *istarskehrvatske starije crkvene popijevke* (5 skladbi za muški zbor, 7 skladbi za mješoviti zbor³).

Manji broj Brajšinih napjeva završava sa silaznim polustepenom u gornjoj dionici, iz intervala smanjene terce u završni unisono, za koje je, posebno za kadence, tražio odgovarajuća rješenja. Njegova odgovarajuća harmonijska rješenja postat će predmetom rasprave za daljnje proučavanje, raspravu i harmonijsku nadogradnju istarskog tonskog niza.

Proučavajući istarsku narodnu glazbu, profesorica Mirjana Veljović analizirala je u svojim radovima postupke Brajše, te iznijela sljedeće misli: „ *Brajša je završni unisono*

²Vienac, središnji kulturni list za književnost i umjetnost, br.23., 1896 god. 504-506.str.

³Gortan- Carlin, Ivana Paula, Pace Alessandro, Denac Olga; Glazba i tradicija, Izabrani izričaji u regiji Alpe-Adria, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2014.god.,57. str.

napjeva shvatio kao svojevrsan gravitacijski centar i povezao ga s tonikom tonaliteta, pa je one napjeve koji završavaju silaznim cjelostepenim pomakom gornje dionice u završni unisono, zapisao i harmonizirao u onom molu u kojem se završni unisono napjeva podudara s tonikom tonaliteta⁴.

Sljedeći istarski melograf i skladatelj *Ivan Matetić Ronjgov* (1880.-1960.) posvetio se proučavanju istarske narodne glazbe, na način da je netemperirano pjevanje i njezin autentičan zvuk, što više pokušao približiti koncertnom izvođenju. Kako bi to uspio ostvariti i samim time olakšati sebi i drugim skladateljima, osmislio je i objavio sistem heksakorda u četiri varijante (tipa, sheme) u kojem je zapisivao narodne istarske napjeve, koji se javljaju na tom području. On ove varijante (tipove, sheme) naziva još i istarskom ljestvicom. Tip ljestvice pod brojem četiri, koja obuhvaća niz od šest tonova sastavljenih od izmjeničnih polustepena i cijelih stepena, ustalio se pod nazivom *istarska ljestvica*.

Četiri tipa istarskog niza prema I. M. Ronjgovu

Pr. br. I.- tip istarskog niza.

Pr.br. II.- tip istarskog niza

Pr. br. III.- tip istarskog niza

Pr. br. IV.- tip istarskog niza

Za prva tri tipa ljestvica I. M. Ronjgov tvrdio je da se koriste u unutrašnjosti Istre, dok je četvrti tip ljestvice zastupljen na cijelom čakavskom području. Najčešći raspon

⁴Veljović, Mirjana.“ U susret 150. godini rođenja Matka Brajše Rašan: Harmonizacija istarsko-primorskih narodnih napjeva u svjetlu novih spoznaja “- Zbornik radova „ Ruralna i urbana glazba istarskog poluotoka “, 2010.god.,34.str.

napjeva obuhvaća tonski niz sastavljen od četiri ili pet tonova, iznimka je samo u napjevima gdje je najrazvijenija melodijska linija dosegla tonski niz i do šest tonova. Stoga je ovaj Matetićev sustav „*istarske ljestvice*“ zbunio, potaknuo brojne rasprave i polemike muzikologa i etnomuzikologa, jer kako je riječ o ljestvici, kada ova ljestvica ne ispunjava kriterije za one ljestvice koje nazivamo ljestvicama? Također se postavljaju brojna pitanja o autohtonosti posvojnog pridjeva *istarska*? Da li ovakva vrsta ljestvice pripada već formalnim vrstama ili postoji kao zasebna ljestvica?

Harmonizacija I. M. Ronjgov istarskog prvog niza

frig. e: I# VII C:II I IV Es:II I IV I II C:IV I II frig. c: VII I#

Bez obzira što je naknadno otkrivena „ne regularnost“ kod Matetićevih tipova istarske ljestvice, zbog kojeg mu se i pripisuju najveće zasluge, jer tim je postupkom postavio temelje za buduće skladatelje. Četiri tipa „*istarske ljestvice*“ poslužila su kao podloga budućim skladateljima, jer upravo one su olakšale posao skladateljima, koji su željeli uvrstiti u svoj umjetnički reperotoar elemente istarskog folklor⁵.

30. rujna 2009. godine, „*Two- part singing and playing in the Istrian scale*“ uvršteno je na UNESCO-vu reprezentativnu listu nematerijalne baštine, a jedan od bitnijih kriterija jest uvjet da fenomen još i danas živi u zajednici. Dario Marušić, koji je radio na prijavi ovoga projekta, predložio je naziv za ovaj fenomen „*Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskoga primorja*“⁶. UNESCO je prihvatio ovaj projekt, te je istarsku ljestvicu ili istarski niz uvrstio u nematerijalnu baštinu i samim time postao

⁵Gortan- Carlin, Ivana Paula, Pace Alessandro, Denac Olga; Glazba i tradicija, Izabrani izričaji u regiji Alpe-Adria, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2014.god.,61. str.

⁶Marušić, Dario. Istarski etnomuzikološki susreti 3; Zaštita tradicijskog glazbovanja, „*Istarski etnoglazbeni mikrokozmos: Izvještaj o sadržaju kandidacijskog spisa*“, KUD „Istarski željezničar“ 2004.god., str.195-201.

općeprihvaćen UNESCO-ov termin. Termin „*stil tijesnih dvoglasnih intervala Istre i Hrvatskoga primorja*“ usvojila je i etnomuzikološka zajednica, iako je bilo brojnih prijedloga za drugo nazivlje ovoga fenomena. Jedan od tih prijedloga bio je i od Ruže Bonifačić, a glasio je : „*Stil tijesnih intervala istarsko- primorske županije*“.

1.1. O terminu istarske ljestvice

Sljedeći odlomak teksta referirat će se na članak autorice Ruže Bonifačić „ *O takozvanoj istarskoj ljestvici*“, koja je rezimirala dosadašnje objave raznih autora na ovu temu, te predložila uvođenje novog prethodno spomenutog termina, te uvođenje novog termina *kanat* za pjevanje i *sop* za sviranje. Velike polemike oko pitanja ovog etnološkog fenomena, vodile su se za vrijeme XX. stoljeća u koju su bili uključeni, kako domaći tako i strani, renomirani etnomuzikolozi. Povijesna i politička previranja za vrijeme XX. stoljeća treba uzeti u obzir, jer se upravo tada odvijala borba za pripojenje Istre domovini, kao i sve veća razvijena svijest naroda za vlastitim specifičnim glazbenim izričajem. Nacionalni pravac uvelike je ostavio utjecaj na formiranje i upotrebu pridjeva „*istarska*“.

Autorica teksta u ovom članku nije se vodila kronološkim istraživačkim objavama, već je uzela u obzir podjelu na one istraživače koji su terenski istraživali i na one koji su se oslanjali na dotadašnje prikupljene podatke terenskih istraživača. Dakle u sumiranju navedenih teza bio je prisutan emski i etski pristup problemu. No, kako ova rasprava seže unazad nekoliko desetaka godina, objavljene rasprave početkom proučavanja ovog fenomena nisu adekvatno provedene, zbog nemogućnosti točnih akustičnih mjerenja i nedosljednosti pri izvornom zapisivanju tradicionalnih napjeva. Vokalna glazba pridobila je veću pažnju tijekom istraživačkog analiziranja, dok je instrumentalna glazba u znatnoj mjeri manje, a razlog tomu je velika virtuoznost pri sviranju u brzom tempu, koju istraživači nisu mogli zabilježiti, prema tome niti detaljnije proučiti⁷.

⁷Bonifačić, Ruža, O problematici takozvane „istarske ljestvice“, *Narativna umjetnost* 38/2, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2001.god., str. 74.

Još važnija podjela istraživača istarsko-primorske tradicijske glazbe temeljila se na one istraživače naklonjene zapadnoj glazbi, i na one čije su se tvrdnje temeljile na do tada neshvaćenim teorijskim antropološkim odrednicama. Prva struja istraživača, koja se vodila zapadnim glazbenim standardima, temeljila se na približavanju istarske ljestvice do tada poznatim sustavima, a to su dur, mol (sa alteracijama) i starocrkveni načini (frigijska, rjeđe dorska⁸).

Vinko Žganec je prvi uopće koji je upotrijebio naziv “*istarska ljestvica*” u svojem članku, istog naziva (1921.god.). Njegov “nesvjesno” upotrijebljen termin ustalit će se među narodom i glazbenim stručnjacima, ali već nekoliko godina kasnije, nakon provedenog terenskog istraživanja, svoju tezu će podrobnije objasniti i preciznije interpretirati. Pri tome mislim da više nije usmjeren na postojanje jedne ljestvice, već on koncipira osam shema ljestvica, od kojih su tri u frigijskom i jedna u dorskom modusu. Među prvim istraživačima je naglasio važnost manjeg opsega napjeva (kvarta ili kvinta), a ne kao većina istraživača koji su često proširivali opseg napjeva i do oktave. Zaključna teorija njegovog rada navodi se u udžbeniku *Muzički folklor* (1962.), a glasi da obilježja “istarske ljestvice” posebni uski intervali, različiti od temperiranih, te da stabilnost ljestvice ovisi o povezanosti sa sopelama i dvoglasnim pjevanjem karakterističnim sa unisonim završetkom⁹.

Najvažniji istaknuti istraživač istarsko-primorske glazbe tijekom prve polovice XX.st., a ujedno i najveći zagovornik upotrebe termina „istarske ljestvice” bio je *Ivan Matetić Ronjgov*. U njegovom predanom i vrlo bogatom radu postojalo je nekoliko faza u tumačenju ovog termina, ali kroz sve njegove faze provlačila se jedna nepromijenjena teza, a to je podjela istarske glazbe na dva tipa. Prvi tip ljestvice odnosio se na *temperiranu* ljestvicu koju je moguće zapisati, a svirala se u središnjoj Istri, dok je drugi tip prozvaao je *naturalistička* ljestvica, koju je nemoguće zapisati, te se svirala u ostatku Istre. Sva Matetićeve teorijska tumačenja temeljila su se na važnosti sniženog VI.

⁸Bonifačić, Ruža, O problematici takozvane „istarske ljestvice“, *Narativna umjetnost* 38/2, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2001.god., str. 76.

⁹Ibidem, str. 78.

stupnja ili jasnije, ali ne pravilnije, harmonijske dur ljestvice. Godine 1939. je ponovno objavio u *Čakavsko-primorskoj pjevanici* istu podjelu na dva tipa, uz to da je za *naturalistički* tip ljestvice napisao da se kreću u bogato alteriranom frigijskom modusu, poznatijom pod nazivom “*istarske skale*”¹⁰.

Autorica članka navodi još nekolicinu muzikologa, iako se razlikuju u ponekim tezama, ali svima im je zajedničko razmišljanje da se ovdje radi od ljestvici, oni su Andrija Bonifačić, Ivo Kirigin i Josip Slavenski. Suprotno stajalište oko ove polemike da u istarsko-primorskoj glazbi nije riječ o ljestvici, zagovarali su Širola, Preprek i Taclik. Upravo iz njihovog stajališta za vrijeme druge polovice XX. st. počinju se sve više javljati kritičari pojma ljestvice, a među njima su Dugan, Karabaić, te djelomično Bonifačić. U skladu sa sve većim brojem dostupnih zapisa, te lakšem uvidu u samu srž problema, poneki istraživači upotrijebili su “prikladniji” jezični termin, poput *tonski niz* (Zlatić, Županović i Širola) ili *stila* (Bezić).

Osim navedenih autora, sa naših prostora, autorica je navela kako su istarsko-primorsku glazbu doživljavali vanjski promatrači. Primjerice Giambattista Cubich, doktor koji je proučavajući istarsko-primorsku glazbu zaključio: „da je glazba neugodna za obrazovano uho”¹¹. Drugi vanjski promatrač Bernardin Sokol, suprotnog je mišljenja te doživljava istarsko-primorsku glazbu na način: „stranac slušajući prvput sopile ili dvojkinje, oćuti će neko neobićno ćuvstvo”¹². Zanimljiva je teza, kako nitko od istraživaća nije zapisao, kako je lokalna zajednica doživljavala svoju vlastitu glazbu ili sami izvođaći.

Sljedeća podjela autora okupila se oko pitanja podrijetla istarsko-primorske glazbe, njezine povijesti i rasprostranjenosti. Stoga se navode teorije o povijesnom dolasku sopila na ove prostore, te dva oprećna stava. Prvi je B. Širolin da su sopile došle sa sjeverozapada još u srednjem vijeku. Suprotan stav zauzimao je S. Zlatić koji je shvatio povezanost sopila sa istokom, odnosno makedonskim zurlama, bugarskim,

¹⁰Ibidem, str. 79.

¹¹Bonifačić, Ruža, O problematici takozvane „istarske ljestvice“, *Narativna umjetnost* 38/2, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2001.god., str. 84.

¹²Ibidem, str. 84.-85.

turskim pa čak i perzijskim zurlama¹³. Na ovaj stav nadovezat će se J. Slavenski, koji povezuje sličnost istarske ljestvice s istočno-turkmenistanskom ljestvicom (Tibet, bliska i staro-židovskoj skali).

S obzirom na cjelokupno istraživanje autorica je predložila uvođenje novog termina za istarsku ljestvicu „stil tijesnih intervala istarsko-primorske regije“, vezano za pjevanja „kanat istarsko- primorske regije“ , odnosno za sviranje „sop istarsko-primorske regije“. Zaključila bih ovaj odlomak sa riječima R. Bonifačić: „autori koji su sudjelovali u teorijskim, a posredno i u praktičnom životu tradicijske glazbe istarsko-primorske regije željeli su spriječiti dvije nepravde koje se ovom originalnom glazbenom sustavu mogu nanijeti: da mu se ne posveti nikakva pozornost ili da ga se smjesti u već postojeći, uobičajeni sustav“.

¹³Zlatic, Slavko. „*Narodna muzika Istre, Hrvatskog primorja i Sjeveroadrskih otoka*“, u Istri; Prošlost- sadašnjost. Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, god. 1969. str. 245.

2. Odlike pjevanje u Istri

Tijekom stoljetnih povijesnih, kulturoloških i političkih previranja na istarskom poluotoku, formirala se multinacionalna regija u Hrvatskoj. Istrani su osluškivali i prihvaćali različite načine pjevanja i sviranja došljaka, ali su svoju tradiciju sačuvali i njegovali, te na taj način stvorili autohtoni zvuk. Treba napomenuti da je na početku XX. stoljeća bio puno veći jaz između gradskih i selskih središta, koji se osjetio i u tradicionalnom muziciranju, dok je danas ta razlika gotovo nezamjetljiva. Stoga povijesno gledano mali ruralni gradovi bili su pod utjecajem mondenih središta poput Beča, Milana, Trsta, Rijeke itd. gdje su osim umjetničke, asimilirali i narodnu glazbu. Stvarajući i čuvajući svoju tradiciju, promovirajući na taj način svoj jezik, običaje i način življenja, s vremenom su stvorili jedinstvenu narodnu glazbu istarskog područja. Za pjevanje u Istri koristi se više naziva, a pronaći ih možemo pod terminima: *kanat*, *kantat*, *kantet*, *rozgat*, *kantar*, *kantare* i dr.

Slavko Zlatić poznati istarski skladatelj, melograf i dirigent navodi kako je dvoglasje glavno obilježje istarsko-primorskog kako pjevanja, tako i sviranja. Naime, on još detaljnije razrađuje termin dvoglasja, te ga precizno naziva „*solističko dvoglasje*“¹⁴. Sljedeća vrsta pjevanja zastupljena na istarsko-primorskom području naziva se „*pjevanje na tanko i debelo*“, a odlikuje se po tome što jedan pjevač izvodi osnovni napjev, dok ga drugi glas prati prodornim falsetom. Valja napomenuti da taj drugi glas koji se oponaša falsetom često podsjeća na zvuk male sopele u sekstama. Postoje razni oblici i varijante koje pronalazimo u spajanju muških i ženskih glasova u istarsko-primorskim narodnim napjevima. Primjerice, muški tenorski falset zamjenjuje se ženskim glasom ili malom sopelom. Zatim varijanta izvođenja napjeva kada dva ženska glasa pjevaju u tercama, dok je donji glas prvi glas, a gornji glas predstavlja drugi glas. Dakle, ovaj način kombiniranja glasova možemo pronaći i u inverziji, što podrazumijeva dva ženska glasa koja pjevanju u tercama, gornji glas predstavlja prvi glas, dok donji

¹⁴Bonifačić, Ruža, O problematici takozvane „istarske ljestvice“, *Narativna umjetnost* 38/2, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2001.god., str. 74

glas predstavlja drugi glas. Ovakvo kombiniranje glasova pronalazimo i kod muških glasova, primjerice dva muška glasa, gornji glas je prvi, dok donji glas predstavlja drugi glas.

Sljedeća posebnost istarskih narodnih napjeva je Matetićeve „*frigijska kadenca*“, u kojoj gornji glas kadencira silaznim polustepenom u unisono ili iz približne povećane sekste u oktavu. Ovaj harmonijski postupak kadence nije neobično uvrstiti i u dorsku ljestvicu¹⁵. Autor navodi kako se svi istarsko-primorski napjevi kao podlogu u vodećoj dionici koriste heksakordalnim tonskim nizom, a za postupak harmonizacije istarske ljestvice I. M. Ronjgov služio se „ključem“ durske ljestvice sa sniženim šestim stupnjem.

Prepoznatljivost istarskog narodnog napjeva odlikuje onomatopejska upotreba slogova „*traj-na-ni-na-ne-na*“ ili slične varijacije na ove slogove. Pronaći možemo i onomatopejske slogove koji imitiraju nazalni ton sopela „o-ja-na-ni-na-ne-na“. ¹⁶

2.1. Mišljenje drugih autora

Tematikom istraživanja istarskih narodnih napjeva bavili su se brojni muzikolozi, etnomuzikolozi, melografi i kompozitori, stoga ću navesti kronološki dva autora, čiji autorski radovi pripadaju novijim objavljenim izdanjima.

Dario Marušić autor knjige *Piskaj, sona, sopi* (1995.) navodi kako se pjevanje u Istri može sagledati sa etnojezičnog stajališta, pri tome misli na hrvatsku, talijansku, slovensku i ništa manje vrijednu istrorumunjsku glazbu. Sljedeću podjelu pjevanja istarskog područja istoimeni autor dijeli na pjevanje starije i novije baštine. U pjevanje starije baštine svrstava sljedeće dvoglasje u takozvanoj istarskoj ljestvici, dvoglasje s Ćićarije, diskantno dvoglasje, dok u pjevanje novije baštine svrstava tonalnu glazbu¹⁷.

Dvoglasje u takozvanoj istarskoj ljestvici nekada smo mogli čuti u istrorumunjskim, slovenskim i hrvatskim žiteljima, dok danas ju osluškujemo samo u

¹⁵Prašelj, Dušan. Istarski etnomuzikološki susreti 3; Zaštita tradicijskog glazbovanja: „*Autohtoni glazbeni izraz sjevernog Jadrana- Istre- Hrvatskog primorja i otoka*“, KUD „Istarski željezničar“, 2004. god.,str. 161-180.

¹⁶Gortan- Carlin, Ivana Paula, Pace Alessandro, Denac Olga; *Glazba i tradicija, Izabrani izričaji u regiji Alpe-Adria*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2014.god.,61. str.

¹⁷Marušić, Dario. *Piskaj, sona, sopi*: Svijet istarskih glazbala, Castropola, Pula 1995. god., str. 11

hrvatskim žiteljima. Ovakvo dvoglasje čine dionice koje se kreću u netemperiranim sekstama, ponegdje u oktavama, dok je kadenca gotovo uvijek u oktavi. Ovakav način pjevanja pronalazimo još pod nazivom „*pjevanje na tanko i debelo*“, te po svojoj zvučnosti asocira na sopele. U slučaju da ovo dvoglasje u tzv. istarskoj ljestvici izvode dva muškarca, čest je slučaj da se viša dionica pomiče za oktavu niže, odnosno tercu ispod vodećeg glasa, a kadenca završava unisono¹⁸.

Drugi stil zove se *dvoglasje s Ćićarije*, koje je danas gotovo iščeznulo i do sada nije podrobnije proučeno, a poznatije je kao *bugarenje*. Smatra se da je bugarenje preteča dvoglasja u istarskoj ljestvici. Dostupni podaci navode da je ova vrsta pjevanja bila najzastupljenija na području cijele Ćićarije, a jednako su je izvodila i hrvatska i istrorumunjska žitelj. Glazbene odlike ovakvog načina pjevanja bila su, dva glasa su izvodila ovaj napjev u netemperiranim uskim intervalima (obično sekunde i smanjene terce) sa unisonim momentima, te specifičnim dugim završnim unisonim od kojih se dodatno jedan glas spušta za sekundu ili umanjenu tercu. Ova posljednja značajka završnog unisona zastupljena je u gotovo cijelom dinarskom području¹⁹.

Posljednja podjela dvoglasja koja pripada starijoj baštini, koju autor Marušić navodi, te ju nalazimo pod naslovom „*diskantno dvoglasje*“, danas je najzastupljenije na području Galižane, Vodnjana, Rovinju, te u manjoj mjeri u Balama. Odlike ovakvog načina netemperiranog pjevanja iznose dva glasa, a izmjenjuju se momenti kada se glasovi kreću u protupomaku (ovo prevladava), sa momentima u kojima prevladava bordunsko pjevanje²⁰. U noviju baštinu dvoglasnog pjevanja autor svrstava tonalnu glazbu, pri čemu naglašava na propust prilikom prevođenja „*music tonale*“, te ukazuje na ispravniju upotrebu termina tonaliteta glazba²¹.

Rezultate istraživanja repertoara urbane narodne glazbe Trsta i šire okolice u svojoj knjizi *Canzionere Triestino* objavio je godine 2001. autor *Roberto Starec*. Prema rezultatima koje je proveo autor može se zaključiti sljedeće, da cijelo europsko područje

¹⁸Marušić, Dario. *Piskaj, sona, sopi*: Svijet istarskih glazbala, Castropola, Pula 1995. god., str. 12.

¹⁹*Ibidem*, str. 13.

²⁰*Loc.cit.*

²¹*Ibidem*, str. 14.

koje gravitira na alpskom području, se najčešće nalazi u durskom tonalitetu²². Iako, u samim narodnim napjevima se ne javljaju svi tonovi heptatonske ljestvice, te su narodni napjevi najčešće bez sedmog stupnja, koji ima funkciju vođice. Osebnije i dekorativnije pjevanje uz osjećaj za melizmatiku prisutan je na istarsko-primorskom području. Alteracije u narodnom napjevu su rijetke, dok se ritamska struktura napjeva temelji na punktiranom ritmu. Brojalice, uspavanke i duhovne molitve izvode se jednoglasno, dok se urbani narodni napjev najčešće pjeva višeglasno. Dakle možemo zaključiti da je urbani narodni napjev nastao pod dominantnim utjecajem pjevanja popularne glazbe, koje je s vremenom rezultiralo formiranjem narodnog napjeva.

Višeglasni načini pjevanja narodnog napjeva koje pronalazimo u Istri, možemo pronaći u zapadnoj Italiji, Austriji, Sloveniji i u dijelovima dalmatinskog priobalja. Odlika urbanog narodnog napjeva je paralelno dvoglasno pjevanje pojedinaca ili dviju grupa pjevača, čije se melodijsko kretanje najčešće odvija u intervalskom razmaku terce. Izvedba urbanog narodnog napjeva počinje prvim, ujedno i višim glasom, a kada se drugi glas uključi, prvi glas se prebacuje za tercu više iznad drugog glasa. Učestala pojava u urbanom narodnom napjevu nastaje kada se izredaju serije paralelnih terci, pjevači ponekad pjevaju i paralelne sekste.

U narodnim urbani napjevi koji se izvode u sporijem tempu, tijekom pjevačkog ornamentiranja, primjećujemo da prvi ili drugi glas povremeno produciraju interval sekunde i kvinte. Prilikom pjevanja mješovitih glasova, prva ili druga dionica može biti duplirana u oktavi. Ritamska struktura urbanog narodnog napjeva u oba glasa najčešće se odvija u homoritmiji, dok u završnoj kadenci napjeva nije neobičajna upotreba intervala kvarte i sekste. Kada se dvoglasnoj pjesmi, najčešće nižem glasom, doda dionica u kojoj se alteriraju tonika i dominantna (rijetko subdominantna), rezultira pojavom troglasja u narodnom urbanom napjevu²³.

²² Starec, Robert, *Canzoniere Triestino*, Trieste: Edizioni Italo Svevo, 2001., str. 20.

²³ Starec, Robert, *Canzoniere Triestino*, Trieste: Edizioni Italo Svevo, 2001., str. 22.

2.2. Prema do sada objavljenim teorijama i podjelama istarske napjeve možemo podijeliti

2.2.1. Dvoglasno pjevanje „ *na tanko i debelo*“

Jedan od načina dvoglasnog pjevanja, čije karakteristike čine jedno od glavnih obilježja istarske narodne glazbe, no ovaj način pjevanja pronalazimo još u dijelovima Hrvatskoga primorja, te na dijelovima sjevernojadranskih otoka (Krk, Cres, Rab, Lošinj, Susak i zapadni dio otoka Paga). Najizvorniji način ovog pjevanja izvode dva muška glasa, od kojih jedan pjeva u normalnom registru, a drugi glas se kreće u falsetu, pri tome proizvodi zvuk koji asocira na male (tanke) roženice. Ovakav način pjevanja pronalazimo u raznim kombinacijama, pa tako postoje kombinacije muškog i ženskog glasa (Proštini), kombinacija dva ženska glasa (Barbaština i dr.).

Ovakav način pjevanja srodan je još jednom načinu pjevanja, koje se naziva „tarankanje“, te su oba načina pjevanja tehnički vrlo zahtjevna. M. B. Rašan u svojim stručnim radovima obrazložio je nazivlje, pri kojem se napjev izvodi na „ *debelo grlo*“ , a pratnju „*tanko grlo*“. Drugi autori Božidar Širola i M. Gavazzi bilježe drugačiji opis nazivlja, a nazivaju ga „*na dvi strane*“, dok „ *debelo*“ i „ *tanko*“ se odnosi i na liturgijske napjeve. (O pučkom pjevanju na Krku, 1931.)

Ovakav način pjevanja temelji se na ljestvičnom nizu od šest netemperiranih tonova poredanih naizmjenice po intervalima male i velike sekunde. Važno je naglasiti da intervalski razmak male i velike sekunde nije točno preciziran, jer je riječ o netemperiranoj glazbi, već se radi o „užim“ intervalima sekundi. U kadencama, kod ovakvog načina pjevanja, koristi se kadencirajuća silazna vođica, koja teorijski promatrano kreće u sekstama. Završni otegnuti unisono dvoglasja izvodi se na najdonjem tonu tonskog niza, odnosno cantus firmus napjeva na kontrapunktski način uvijek suprotstavlja improvizirajući discantus (u izvonom obliku forsiranog falseta).

Odlike i osobine ovog načina pjevanja možemo poistovjetiti i kod načina tradicionalnog načina sviranja.

2.2.2. Pjevanje u dva

Prema svojim osobina i odlikama ovaj način pjevanja uvelike slični prethodnom načinu „ pjevanje na debelo i na tanko“. Pjevanje „u dva“ se koristi za termin kada se pjevanje odvija u intervalu terce. Odnosno, kod ovog načina pjevanja drugi glas pjeva u terci iznad prve melodijske linije, dok kod „pjevanja na tanko i debelo“ drugi glas pjeva sekstu iznad prve melodijske linije.

2.2.3. Bugarenje

Pripada tradicionalnim načinima dvoglasnog pjevanja narodnoga napjeva koje se moglo naći u malim selima, na granici Istre i Hrvatskoga primorja (U Velim i Malim Munama, Zvoneću, Brgudu, u istrorumunjskim Žejanama, Vodicama, Lanišću, Jelovicima, Danema- Ćićarija, te okolica Novog Vinodolskog²⁵). Ivan Matetić Ronjgov i Slavko Zlatić prvi su riječ bugarenje koristili u stručnoj terminologiji, a termin *bugariti* označavalo je glagolska stanja tužiti, žaliti, tužno pjevati, te ga se može pronaći u upotrebi i u ostalim dijelovima Hrvatske. Važno je napomenuti da stanovnici Ćićarije ne koriste termin bugarenje, već imaju svoj vlastiti termin *zarozgat*.

Odlika ovog netemperiranog načina pjevanja jest da jedan pjevač započinje pjevati napjev, dok se drugi pjevači kasnije nadovezuju, pjeva se snažno i gromko, a grleni forte djeluje grubo i prilično nekultivirano. Melodijsko kretanje glasova odvija se u tijesnim intervalskim razmacima (najviše do male terce), koje se često sjedinjuju u unisonu. Bugarenje kao takvo poznato je po svojim završetcima, prvi završetak obilježava dvoglasje koje je nastalo netemperiranim silaznim glisandom, dok drugi završetak obilježava jedan glas koji poklizava na interval smanjene terce. Ritamska

²⁵Pernić, Renato, *Meštri, svirci i kantaduri*, Reprezent, Buzet 1997. god., str. 40.

struktura napjeva temelji se na *parlando rubatu*, koji veliku pažnju pridaje naglašavanju riječi, uz karakteristične oscilacije od strogih ritmičkih i metričkih figura sa upotrebom ornamentiranja. Ovakav način dvoglasnog pjevanja izvodi se na napjevima epsko-lirskog sadržaja, na čakavskom ili štokavskom jeziku, dok najčešći metrički oblik možemo pronaći kao šesterac, osmerac, deseterac i dvanaesterac. Bugarenje kao oblik tradicionalnog netemperiranog dvoglasnog pjevanja danas je najneistraženije i najugroženije područje tradicionalnog istarskog muziciranja.

2.2.4. Tarankanje

Poseban način netemperiranog dvoglasnog pjevanja ili sviranja, koje pronalazimo na području Istre, Kvarnera i otoka Krka. Termin tarankanje možemo pronaći pod terminima tararankanje ili tananikanje, nastalo kao vokalno imitiranje svirke za ples. Odlikuje se kao osebujan način tradicionalnog pjevanja u kojem se u tekst pjesme ili pripjev umeću neutralni slogovi s glasom n, primjerice ta-na-na, ta-na-ne-na ili ta-ra-ran, pri tome održavajući stalni ritamski obrazac. Na ovaj način postiže se nazalnost tona koja slični zvuku sopela, što se tumači kao oponašanje i imitaciju zvuka sopela. U nedostatku sopelaša prilikom plesa, upravo zbog svoje neprekidne ritmičnosti, ovakav način pjevanja može poslužiti kao svirka za ples. Upravo zbog ovakve povezanosti između vokalnog i instrumentalnog tradicionalnog muziciranja, tarankanje predstavlja u glazbenoj baštini, poveznicu i prijelaznicu između vokalnog i tradicionalnog muziciranja.

2.2.5. Glagoljaško pjevanje

Prema autoru Renatu Perniću ovakav način pjevanja označava se kao crkveno liturgijsko obredno pjevanje (Pernić,1977). Dok Bezić navodi sljedeće: „pjevanje svećenika i klerika glagoljaša koji su liturgijske čine obavljali obredom zapadne (rimske) Crkve na crkvenoslavenskom jeziku hrvatske redakcije, služeći se knjigama pisanim glagoljicom “. Ovakav način pjevanja njeguje se u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji, na sjevernim jadranskim otocima, posebice na otoku Krku, te mjestu Lanišću. Kako bi se

2.2.7. Bitinada

Bitinada je talijanska vrsta višeglasnog temperiranog pjevanja a capella, čiji prateći vokali, nazvani još i bitinaduri, tijekom izvođenja imitiraju instrumentalnu pratnju. Tradiciju bitinade najviše povezujemo uz grad Rovinj, a nastala je prema predaji među rovinjskim ribarima, koji su satima u svojim barkama boravili krpajući mreže i loveći ribu. Kako su bili zauzeti sa ribarskom svakodnevicom zauzetih ruku, nisu mogli svirati instrumente, te su se dosjetili ideje kako glasovima imitirati orkestre.

Instrumente koje vokalno oponašanje najčešće pripadaju skupini kordofonih instrumenata. Prvi imitirani instrument kojeg oponaša muški glas je bas kontrabas. Drugi glas imitira gitaru čiju akordsku pratnju pjevaju *preîmi* (tenori), *sagondi* (tenor II) i *trèrsi* (bariton). Posljednji instrument kojeg se pjevajući oponaša je mandolina, a pjevači koji pjevaju ovu dionicu nazivaju se *tintini*. Za adekvatnu izvedbu bitinade potrebno je 15-ak pjevača, a ponekad su izvedbe neponovljive, jer se ovaj način tonalnog pjevanja temelji na improvizaciji. Dokaz vrijednosti i originalnosti bitinade svjedoči upravo to što se nalazi na listi nematerijalnih dobara Ministarstva Republike Hrvatske, te se u sklopu njegovanja i očuvanja tradicije bitinade i danas održavaju brojne manifestacije.

2.2.8. Mòra kantàda

Ovakav način pjevanja potječe iz Italije (mora, mura) te je približno srodan dalmatinskoj šijavici koju nazivaju još sijanje, sije-sete. Podrijetlo ove igre poznato je još iz doba antičkog vremena, a slična je obliku igre par- nepar ili kako su je oni nazivali *micare digitis* (brzanje prstima). Godine 1931. u Italiji bila je zabranjena u javnim lokalima kao igra na sreću, a zabrana je ukinuta godine 2001., samo u provinciji Tretino, dok u ostatku zemlje zabrana i dalje stoji u zakonu.

Mòra kantàda je pjevana igra odraslih muškaraca, može se igrati u skupinama po dvoje, četvero i šestero ljudi. Ako sudjeluju u igri dvojica muškaraca onda se naziva in

mužada, ako sudjeluju četvorica onda se naziva in quattrro i sudjeluju u paru, a naziv kada sudjeluju šestorica onda skupinu čine tri muškaraca. Najčešće se igra u obliku in quattrro, dok se u dvoje ili šestero može rjeđe susresti. Pravila igre nalazu da igrači pogađaju skup zbroja brojeva suprotne ekipe, dok oni izvikuju i pogađaju zbroj ispruženih prstiju jedne ruke suprotnog igrača. Dakle igra se smatra neuspješnom ako niti jedan igrač nije pogodilo zbroj, ako pogode obojica onda se računa neriješeno, dok jedan *punat* (bod) ide onom igraču koji sam pogodilo zbroj. Igra se igra do sakupljenih dvadeset i jedan bod, a brojevi se izgovaraju na starom mletačkom dijalektu (do, tre, quattrro, sinque, sei, sete, otto, nove, mora ili tutta).

2.2.9. Pjevanje Perojaca

Ovakav način pjevanja je veoma specifičan, a predstavlja jedno metanastazičko folklorno nasljeđe Crnogoraca u Hrvatskoj, koje se smjestilo na zapadnom dijelu istarskog poluotoka, nasuprot Brionskog arhipelaga. Njihova povijest može se sagledati gotovo tri i pol stoljeća unazad, točnije od godine 1657., kada su Crnogorci pronašli svoje utočište u mjestu Peroj. Obzirom da je riječ o specifičnom selu sa malobrojnim stanovništvom, koje se isključivo bavilo uzgojem i branjem maslina, poljodjelstvom i nešto kasnije stočarstvom, dostupna je mnogobrojna literatura o njihovoj životnoj svakodnevicu, ali o glazbenom nasljeđu se malo zna.

Prema tome u sljedećem dijelu teksta posvećenom pjevanju Perojaca referirat ću se na stručni rad „*Pjesme i pjevanje u Peroju*“ autora *Slobodana Jerkova*. Autor u svom stručnom radu objašnjava sličnosti i razlike u glazbenoj tradiciji između Crnogoraca i sadašnjih stanovnika Peroja. Za lakši uvid u tematiku Perojaca važne činjenice su da su i nakon gotovo tri i pol stoljeća očuvali svoju pravoslavnu vjeroispovijest, isto kao i govor, koji se nije promijenio od kada su Crnogorci doselili u Peroj. Za očekivati je da su Crnogorci pali pod utjecaj brojnih starosjedioca i priklonili se njihovoj glazbenoj heterogenosti, no ishod ovog dugotrajnog procesa je upravo suprotan, upravo ovaj razlog rezultat je muzičke osobnosti Crničana.

3. Instrumentalno muziciranje u Istri

Instrumentalno tradicionalno muziciranje na području Istre možemo podijeliti na dvije skupine, prvu skupinu čine temperirani instrumenti serijske proizvodnje, dok drugu skupinu sačinjavaju netemperirani instrumenti ručne proizvodnje. Stoga u netemperirane instrumente zastupljene na istarskom poluotoku pripadaju *roženice* (sopela, sopelica), *mih* (meh, mieh), *duplice* (svirale, dvojnice, vidalice, volarice, ovčarice), *surle*, *sopelice* i *tamburica*. Gotovo svi prethodno navedeni netemperirani instrumenti ručne su izrade, čiju su tehniku gradnje usavršili graditelji (majstori) glazbala, putem usmene predaje starijih graditelja (majstora). Netemperirana glazbala su tipični idiomom za muziciranje u Istri, ali ne samo u Istri, poneke instrumente možemo pronaći i u ostalim kulturama, pod različitim nazivima te sa ponekim preinakama u izgradnji instrumenta.

U temperirane tradicionalne instrumente sa područja Istre uvrštavamo vijulin (violina), klarinet, usna harmonika i harmonika trieština. Svaki instrument posebno ću objasniti u nastavku teksta. Naziv *gunjci* ili *piščaci* koristio se glazbala koja su pojavljivala u solističkom (samostalnom) sviranju, odnosno za sviranju u paru, te za sviranje u sastavu ili kao pratnja pjevaču (pjevačima). Sve veća tendencija skladnijem suzvučju netemperirane (pr. sopele) i temperirane (pr. harmonike) glazbe, probudio je težnju da se majstori netemperiranih glazbala prilagode težnjama slušatelja. Stoga su majstori netemperiranih glazbala nastojali, kako u sviranju, tako i u tehnici gradnje instrumenata, podići na višu razinu i približiti njihovu netemperiranost ka temperiranosti. Istarska tradicionalna glazbala koja su zastupljena na području istarskog poluotoka možemo podijeliti na četiri standardizirane skupine aerofone, kordofone, membranofone i idiofone, stoga ću ih navesti po ovim klasifikacijama.

Bitna sastavnica koju treba napomenuti, vezana uz glazba istarska tradicionalna glazbala, jest njihovo nazivlje. Poznato je da u južnom dijelu istarskog poluotoka prevladavaju puhačka glazba, te je za pretpostaviti da je u prošlosti sjeverniji dio Istre

također u istoj mjeri imao zastupljena puhačka glazbala. Što nam daje za uvid, kako jedan način sviranja ili određeno glazbalo, pronalazimo pod različitim nazivima, iako se radi o istoimenom načinu sviranja ili glazbala. Primjerice na Bujštini, u dijelu Koparštine i na Ćićariji za sviranje koriste naziv *piskat*, iako ova terminologija doslovno znači svirati puhačko glazbalo, primjenjuje se i tijekom sviranja violine, tamburice, bubnja i gitare. Slijedeći primjer je područje Buzeštine, koja koristi za sviranje jezični termin *sopet*, što u doslovnom prijevodu znači puhati, bez obzira što takav jezični termin upotrebljavaju za sviranje klarineta, violine ili bajsja. Učestala pojava je postojanje nekoliko naziva za jedano glazbalo ili pak obratno. Primjerice roženice mogu biti sopele, ali i prebiraljka dvaju tipa mihova, ili kao što se flauta i klarinet mogu pronaći pod terminom *piščala*. S obzirom da se promatra duži vremenski period, valja uzeti u obzir kako su brojna glazbala nastala spajanjem dva postojeća instrumenta, što je rezultiralo izumiranjem postojećih i stvaranjem novih. Upravo ovo je jedan od razloga terminološke zavrzlake koju pronalazimo u nazivlju istarskim tradicijskih glazbala.

3.1. Aerofona glazbala zastupljena u Istri

Aerofonim instrumentima nazivamo ona glazbala kod kojih zvuk nastaje neposrednim strujanjem zraka, odnosno proizvode zvuk titranjem zraka u zračnom stupcu. Termin je nastao sklapanjem starogrčkih riječi *αἴρ*²³⁶ (*aer*) – zrak, i *φωνή* (*phone*). Navest ću podjelu aerofonih glazbala prema temperiranosti, odnosno netemperiranosti.

3.1.1 . Aerofona netemperirana glazbala zastupljena u Istri

3.1.1.1. Roženice

Predstavlja jedan od najraširenijih i najpopularnijih tradicionalnih glazbala zastupljenih na području Istre. Pronaći ju možemo još po nazivima *sopela* (Labin i Rudan), *sopila* (Hrvatsko primorje i Jadranski otoci), *sopiele* (područje Žminja), *toroto* (Kastavštine), a svojim prodornim zvukovnim karakteristikama asocira na obou.

Roženice nisu zastupljene samo na području Istre, nego su rasprostranjene po Hrvatskom primorju i Jadranskim otocima, posebice na otoku Krku. Postoje dvije različite teorije o nastanku, povijesti i preteči ovoga glazbala. Prva teorija za koju su se zalagali I. Matetić Ronjgov i Slavko Zlatić jest ta da su roženice srodne makedonskim zurlama i kavkaskim surlama. Druga teorija, koju su zagovarali Božidar Širola i Vinko Žganec, ukazuje na poveznicu roženice i šalmaja, odnosno srednjovjekovnog drvenog puhačkog glazbala s jezičkom. Šalmaja je nestao iz glazbene prakse oko 1700. godine., ali ga pronalazimo u zastarjelom starinskom obliku, na području Abruzzima (Švicarska, Alpe) pod nazivom *piffero*. Godine 1930. Božidar Širola je sa svojom teorijom oko starosti i porijekla roženica ukazivao na zabludu i zaključio o njihovom nepobitnom neistarskom podrijetlu. Poznati istarski pjesnik Mate Balota koristio je metaforičko sredstvo „svirale već milijare lit“ prilikom opisa sopela, što se dalo naslutiti kako se u Istri oduvijek svira ovo glazbalo. Prema tome razumljivo je da su svirači ponukani ovim epitetskim riječima svojatali sopele „kao svoj instrument“.

Razlikujemo dvije vrste roženica koje se najčešće sviraju (sopu) i izrađuju zajedno, a dijelimo ih na velu i malu roženicu, te ih međusobno razlikujemo oblikom i intonacijom. Vela roženica približne je dužine 65 cm, dok je mala roženica približne dužine 50 cm.

Roženice se sastoje od četiri dijela piska, špuleta, prebiralice i lijka. Prvi dio je dvostruki pisak, možemo pronaći još pod nazivom pisk, izrađuje se od dvaju listova trstike, koji pri puhanju trepere i na taj način proizvode ton. Kod vele roženice pisak je dužine 4 cm, dok je kod male roženice pisak dugačak 3cm. O kvaliteti izrade piska uvelike ovisi kakvoća, boja i način sviranja, odnosno ako je pisak dobro izrađen, laganim upuhivanjem zraka bez napora može se proizvesti ton. Pisak se umeće u tzv. špulet, valjkasti drveni dio, na koju se nadovezuje slijedeći dio nazvan prebiralica ili kanela. Prebiralica je drvena cijeva (približno duga 26 cm kod male roženice, kod velike roženice 36cm), na kojoj se nalazi šest rupica međusobno jedanko udaljenjnih (cca. 2,5 cm na maloj roženici, cca. 3 cm na veloj roženici). Prebiralica se nadovezuje na lijak (krilo) koji svojim valjkastim oblikom služi pojačavanju inteziteta zvuka.

Roženice se izrađuje od različitih vrsta drveta, a najčešće se koristi drvo masline, šimšira, javora, trešnje, šestila (podvrsta javora), oraha, klena i oskoruše.

Roženice se najčešće mogu čuti kako „sopaju“ na svečanostima, poput svadbi, uvoda u plea, matinjadama ili pratnji za ples (mazurka, polka, balun). Kada se roženice kombiniraju sa vokalnom glazbom, to jest sa jednim ili više pjevača, one imaju svrhu instrumentalne pratnje i koristi se samo mala roženica. Kada imamo kombinaciju glas i glazbalo, onda vela roženica preuzima ulogu pjevane dionice, a mala sopela izvodi pratnju. Kod sviranja „na tanko i na debelo“, mala roženica svira pratnju, dok vela roženica izvodi melodiju. Postoje još brojne kombinacije ovog glazba sa drugim glazbalima, tako da ju možemo pronaći u kombinaciji sa mihom, harmonikom i dr. Najpoznatiji graditelji ovog instrumenta spominju se: Ivan Fonović, Miro Blažina, Anton Peteh i Martin Glavaš.

3.1.1.2. Mih

Mih pripada najstarijem i najpopularnijem istarskom glazbalu, a možemo ga pronaći još pod nazivima mijeh, meh, mieh, mišenice, pive, istarske gajde. Veći dio glazbala sastoji se od *mješine* janjeće ili jareče kože po čemu je i dobio naziv, a na

mješini se nalazi *kana* (kanele), koja se izrađuje od puranove kosti i služi upuhivanju zraka u glazbalo. Unutarnji umetnuti ventil zvan *zaletavac* služi za sprječavanje izlaza upuhnutog zraka, te se nadovezuje na kožni dio instrumenta nazvanog *kolarin* ili *oglavine*, a kolarin se utakne *did* (grijak, tulac, glaulja). Dvostruka klarinetska svirala s rupicama nalazi se na prebiraljci, a rupice su rasprostranjene tako da ih na desnoj strani ima pet, dok na lijevoj strani ima tri. Desnom rukom svirač mijeha svira prve tri rupice uz tulac, a lijevom rukom se sviraju tri pozicije koje se nadovezuje na ostalih pet rupica. Prvu rupu na prebiraljci pronalazimo često u ukrasnoj ornamentnoj, a ne melodijskoj funkciji.

Pisak se izrađuje od trstike, dok možemo susresti i druge vrste drveta pri izradi piska, a to su smreka, trešnja, šimšir ili maslina. Zanimljivost koja se veže uz ovaj tradicionalni instrument, je nepovratni ventil, uz pomoć kojeg svirač može ispustiti kanu iz usta i početi pjevati (tarankati), dok istovremeno svira, na način da laktom pritišće mješinu i tjera zrak kroz mišnjicu. Mih kao tradicijsko glazbalo možemo susreti kao samostalno glazbalo, ali i u raznoraznim kombinacijama, od kojih najčešće u sastavu sa roženicama. Također pronalazimo upotrebu miha kao pratnja za ples, kao pratnja pri tradicionalnom načinu pjevanja, odnosno tarankanju. Poznatiji graditelji ovog glazbala su Gašpar Laković, Grgo Orlić, Martin Glavaš, Milan Jurčić, Josip Jelčić i dr.

3.1.1.3. Duplice

Duplice su dvocijevne svirale, koje možemo pronaći pod različitim imenima, a to su dvojnice, ovčarice, fidulice, surle, svirale, vojkinje, vidalice, volarice, te na talijanskom govornom području fiavòle. Duplice su još poznatije kao narodno glazbalo

Bele Krajine (Slovenija) i Istre, premda ovakvu vrstu glazbala poznavali su još i stari Grci, te većina azijskih zemalja. Prvenstveno su se njima služili pastiri na ispaši, dok iznimka postoji u Sloveniji tijekom odvijanja narodnog običaja tzv. belokrajinskih krijesnica. Danas duplice susrećemo gotovo u cijeloj Hrvatskoj, ali pod raznim jezičnim terminima, te su se, ovisno o području, razlikovale kako zvukom, tako i samom građom glazbala.

Duplice su „dvije svirale“, odnosno dvije jedinke sačinjene od jednog komada drveta, što omogućuje istovremeno sviranje dva glasa (najčešće u tercama, premda su moguće i druge varijante). Zvuk kojeg proizvode duplice okarakterizira tužan i sjetan ton, stoga najčešće nastupa kao solističko glazbalo. Sastoje se od lijeve i desne prebiraljke, te prostora za umetanje piska. Na desnoj strani glazbala, odnosno desnoj prebiraljci sa prednje strane, nalaze se četiri rupe i jedna odostraga, dok na lijevoj prebiraljci postoje tri rupice. S obzirom na to da su duplice građene različitih veličina, ukazuje na to da se intonacijski međusobno razlikuju, ako su veće opsega proizvode dublji ton, ako su manjeg opsega proizvode viši ton. Razmak rupica na prebiraljci u velikoj većini iznosi približno 2cm, a upravo o njihovom razmaku ovisi virtuoznost glazbala, te daje ovom glazbalu osjećaj netemperiranosti. Osim što proizvode tužan i sjetan ton, mogu proizvoditi i raznovrsne tonske nizove, koji se kreću od kromatike pa sve do dijatonike.

Maksimalno možemo odsvirati i do šest tonova pojedine oktave. Prepuhivanjem, odnosno jačim upuhivanjem zraka u glazbalo, dobivamo za oktavu viši ton. Zanimljiv je način sviranja kada svirač, ovisno o položaju usana naslonjenih na duplice, može proizvesti da jedna strana duplice svira u normalnoj oktavi, dok druga svira oktavu više. Postoji i tehnika sviranja raznovrsnim upuhivanjem zraka, kada se kombiniranjem različitih registara, pridodaje još i mumljanje u duplice tijekom sviranja.

3.1.1.4. Šurle

Šurle su, uz prethodno spomenuta dva instrumenta roženicu i mih, tipično drveno istarsko tradicionalno glazbalo. Sam naziv šurle dolazi nam od turske riječi *surla*, što je označavao jezični termin trublje. Svojim prodornim zvukom podsjeća na klarinet, a možemo ih još pronaći pod nazivima *svirale*, *male roženice*, *tutule* ili *tuture*. Šurle se sastoje od dvije cijevi s jednostrukim jezičkom, sto nas asocira na klarinet, dok po svojoj konstrukcijskoj građi slične su mišnici, no razlika je u prebiraljkama, koja je kod šurli fizički odvojena. Razlika između šurli i mišnica gotovo da i nema, osim u načinu sviranja, mišnice se redovito sviraju sa mihom, dok kod šurli je to izniman rijedak slučaj.

Šurle su sastavljene od pet dijelova, a oni su *prebiraljka* (kaelice, kanele, sopelice, sviralice, trombete), *bacvica* (did, didac, tulac, glaulja, grljak, cavecio), *mješina* (min, mjuh, mješina, fol, ludro, folele), *dulac* (kana, kanica, kanelica, civ) i posljednji dio *pisak* (piski, piveti). Prvi dio šurli su dvostruke prebiraljke, koje su odvojene, a svaka prebiraljka ima svoj pisak. Pisak se umetne u did, odnosno grljak, koji je ojačan zaobljenim prstenom na tuljcu glazbala. Pisak je prirodno zatvoren sa jedne strane koljencem, a odmah uz koljence prema dolje zarezan je jednostruki jezičak. Na desnoj prebiraljci postoje četiri rupice i jedna odostraga, dok na lijevoj prebiraljci postoje tri rupice sprijeda (rijetko kada četiri). Način na koji se sviraju i prstomet koji se primjenjuje tijekom sviranja isti je kao i kod duplica. Sviranje na šurlama redovito se odvija dvoglasno, najčešće u tercama, a zbog svog prodornog zvuka redovito su se svirala i kao pratnja plesu. Primjenu šurli možemo naći kao pratnja pjevaču (pjevačima), ali i u kombinaciji sa mihom ili roženicama.

3.1.1.5. Sopelice

Sopelica pripada najmanjem istarskom tradicionalnom glazbalu (približno duga 30 cm), svojim vizualnim oblikom podsjeća na oblik roženice ili opće poznatoj blok flauti. Nažalost, današnja primjena sopelice u narodnoj tradiciji gotovo je i nestala. Glazbalo se sastoji od dva dijela, prvi dio je prebiraljka, a drugi dio je pisak načinjen od mekog drveta (vidalice). Na prebiraljci postoji šest rupica sa prednje strane, dok jedna rupica se nalazi odostraga namijenjenu palac. Razmak rupica na prebiraljci približno iznosi 2,5 cm, ali sve zavisi o graditelju glazbala. Sopelica se upotrebljavala kao samostalno solističko glazbalo, a ton koji se dobiva tijekom sviranja je slabijeg inteziteta. Među poznatijim graditeljima ovog glazbala bio je Anton Petah, a za najpoznatijeg svirača sopelica glasio je Drago Draguzet.

3.1.2. Temperirana aerofona glazbala zastupljena u Istri

3.1.2.1 Klarinet

Klarinet (tal. *clarinetto*; franc. *clarinette*, njem; *Klarinette*; engl. *clarinet*) pripada aerofonoj drvenoj skupini glazbala, a prvi puta pojavljuje se krajem XVII.st. Konstruirao ga je Christoph Denner, a stotinjak godina kasnije Grenser je konstruirao prvi bas klarinet. Mnogo vremena trebalo je proći da se klarinet uvrsti u stalnu postavu orkestar kao takvog, a rezultat korisnosti toga instrumenta u orkestru jasno je vidljiv, upravo zato

što se od svi drvenih glazbala on najviše upotrebljava. Jedan od razloga njegovog „opstanka“ je veliki raspon koji obuhvaća gotovo četiri oktave, te neumorni specifični timbar. Klarinet se sastoji jedne cilindrične cijevi na kojoj se nalazu šest rupica sa brojnim poklopcima, koji služe za izvedbu trilera, kromatike i dr. Svira se uz pomoć jednostrukog piska, načinjenog od trstike, koji je prstenom pričvršćen na kosi otvor usnika. Ton nastaje jednostavnim udarcem jezika, zbog toga što svirač donjom usnom drži pisak, te nema slobodan jezik za mijenjanje položaja.

Na područje istarskog poluotoka klarinet je stigao kao sastavni dio vojne austro-ugarske puhače glazbe za vrijeme istoimene monarhije. Nedugo nakon dolaska u istarske krajeve preuzima vodeću ulogu, potiskujući ulogu vijulina. Klarinet u Istri najviše se koristi u ugodbi in D i in ES, a izrađivao se još u štиму in C, B, i A. Klarinet koji se ugađao in D i Es u Istri se još naziva *mali klarin* ili *bemol*. U ranim počecima klarinet se sastojao od tri do pet klapni, a bili su izrađeni od drveta trske, bazge ili divlje ruže.

3.1.2.2. Armonika triština

Armonika triština pripada dijatonskim vrstama harmonike, koje pripadaju aerofonim instrumentima mehaničkog tipa. Pronaći ju možemo još pod nazivima trištinka, plonerica, armonika na batuniće, batunara, botunara, a izvedenica je od

talijanske riječi Triestina (Trščanka). Pripada skupini aerofonim instrumentima iz razloga što ton nastaje pritiskom mijeha, odnosno zrak se proizvodi laganim ili jakim puhanjem. Sastoji se od slobodnih jezičaka smještenih u rezonantnim kutijama u unutrašnjosti harmonike. Ton nastaje kada se pritisne određeno dugme (tipka), koja uz pomoć poluge otvara određenu klapnu i omogućava zraku dolazak do slobodnih jezičaka. Nekada ovaj mehanički sustav nije bio toliko usavršen, te je tijekom sviranja bila zastupljena netemperiranost, premda se danas upotrebljavaju one harmonike koje imaju točno definiranu visinu zvuka u gabaritima koje treba proizvesti. Godine 1862. u radionici A. Plonera, u Trstu, počinje tradicija izrade armonike trieštine, na koju se nadovezuju naknadno i drugi majstori, poput G. Ladich, G. Miklavcich i V. Tominec. Na području Istre pojavila se u drugoj polovici XIX. stoljeća, točnije nakon prvog svjetskog rata (1918.), te je ubrzo dobro prihvaćena u narodu, posebice u zapadnim i sjevernim krajevima Istre (Buzet, Kopar).

S obzirom na mjesta proizvodnje kroz duži vremenski period, mijenjao se i izgled armonike trieštine, a rezultat toga je postojanja nekoliko varijanti ovog glazbala. Iako postoje brojne varijante ovoga glazbala, ipak su se temeljile na jednom baznom modelu. Karakteristike baznog modela ovoga glazbala prepoznatljive su po melodijskoj klavijaturi na dugmad (dva, tri, četiri ili pet redova dugmadi), koji se izvode desnom rukom. Sastoji se od dvadeset i pet dugmadi na desnoj melodijskoj strani, koji su prema dijatonskoj ljestvici poredani, dok na lijevoj strani raspoređeni su basovi (najčešće od šest do dvanaest basova). Pritiskom na jedno dugme istovremeno glazbalo proizvodi

dva tona, pri tome da jedan ton nastaje kad se mijeh razvlači, dok drugi ton kad se mijah privlači, odnosno tlači. Timbar glazbala je oštar, prema tome najčešću primjenu trieštine nalazimo u pratnji za ples, posebice u drugim etnografskim područjima (Alpe, odnosno sjeverna Italija i Austrija). Sviranje trieštine pronalazimo u raznim kombinacijama, ali redovito je susrećemo kao samostalno glazbalo. Zanimljiva je kombinacija trieštine i gudača, koji su ju prihvatili i redoviti koristili pri svojem muziciranju. Tijekom kombiniranje gudača sa trieštinom ili kao pratnju pjevačima koristio se štim D-G, dok kombinacija puhačkih glazbala sa trieštinom koristio se štim F-B. Druga polovica XX. stoljeća za trieštinu donosi novu problematiku, kada počinje proizvodnja novijih harmonika, koje će zamijeniti tadašnju ulogu trieštine. Prema tome valja spomenuti međunarodnu manifestaciju „ *Z harmoniku v Roč*“, koji se održava u čast trieštine od godine 1989. (druga nedjelja mjeseca svibnja), čiji je cilj oživjeti i njegovati svirku na istoimenom glazbalu.

3.1.2.3. Organić

U tradicijskoj glazbi prevladava upotreba dijatonske usne harmonike, dok kromatsku usnu harmoniku pronalazimo u drugim glazbenim vrstama. Na području istarskog poluotoka *organić* je glazbalo koje se koristilo pri seoskim i svadbenim veseljima. Kao solističko glazbalo u tradicijskoj glazbi rijetko ćemo pronaći, dok učestaliju primjenu organića pronalazimo u kombiniranju s različitim tradicijskim glazbalima. U nedostatku organića tijekom muziciranja, harmonika treština poslužila im je kao zamjena, što je nažalost postalo sve učestalija pojava. Kako bih se organić spasio od tradicijskog zaborava u Istri, Renato Pernić pokrenu je manifestaciju, čiji je cilj održati i njegovati tradiciju muziciranja na organiću. Manifestacija se naziva „*Zasopimo na organić*“, te se održava svake godine od 1996. u Gradišću, svake treće nedjelje mjeseca svibnja.

3.2. Kordofona glazbala zastupljena na području Istre

3.2.1. Ćićska tamburica

Ova vrsta tamburice dobila je naziv prema geografskom području Ćićarije, koje ju najviše koristio prilikom tradicionalnog muziciranja, a možemo ju zastupljenu pronaći još u Lanišću, Podgaćama, Prapoćama. Poznata je još pod nazivima *cindra*, *tamburica*, *tamburica sa dvi žice*, koja se u većini koristila kao samostalno solističko glazbalo. Pretežno je pratnja bila pastirima tijekom obavljanja posla, ali poslužila je i kao pratnja plesovima (*polke*, *mazurke*, *valcer*), no nikada se nije koristila tijekom bugarenja. Za sviranje na ovoj vrsti tamburice često se upotrebljavao naziv *cidrati*, a s obzirom da se svira uz pomoć trzalice pripada trzalačkoj skupini glazbala.

Svojim izgledom, oblikom i načinom sviranja uvelike podsjeća na bisernicu, koja se svira u ostatku Hrvatske, ali razlika je u broju žica, pasi (prečnica ili prečki) i tonalnosti. Ćićska tamburica se svira na dvije žice, koje su unisono ugođene, a broj pasi (prečki-prečnica) nije prelazio veći broj od dvanaest. Ćićska tamburica manjih je dimenzija od standardizirane bisernice, odnosno dužina joj iznosi cca. 70 cm, a sastoji se od korpusa, glasnjače, kobilice, hvataljke i čivija (vijci kojima se zatežu žice). Korpus ili glava tamburice, u kojoj se formira ton trzanjem, pojačava se uz pomoć glasnjače (zadebljani drveni dio na korpusu tamburice). Na glasnjači se nalazi kobilca (konjić ili stolić) čija je svrha što više držati napete čelične žice. Uz kobilicu na glasnjači se

nalaze i rupice (ovisno o modelu, jedna veća i nekoliko manjih) koje služe, osim u estetske svrhe, dodatnom pojačavanju jačine tona. Na korpus tijela tamburice nadovezuje se hvataljka, na kojoj se nalazi spomenutih dvanaest prečnica, koje su u međusobnom razmaku približnih tri centimetra. Kako se spuštamo s vrata prema tijelu intervalski odnos se povećava i obratno, a izjednačen razmak među prečnicama rezultira netemperiranosti glazbala. Na kraju hvataljke nalaze se dva vijka (čivije), uz pomoć kojih zatežemo žice, odnosno služe štimanju glazbala. Čićska tamburica izrađivala se od drveta javora, klena ili kreka, dok se trzalica izrađivala od trešnjine kore ili ljuske goveđeg roga.

3.2.2. Vijulin

Vijulin pripada gudačkim kordofonim glazbalima, a radi se o violini glazbalu kao takvom, poznatom još pod nazivima *viulin*, *violin*, *škant* i *mala gingulina*. Naime, razlika između vijulina i poznatije klasične violine, je u tome što su pored klasične violine uvijek postojala „druga“ violina, koju su koristili putujući glazbenici. Kako je svoju primjenu pronašla unutar mnogih europskih tradicionalnih kultura prozvana je još i „narodna violina“. Ugođena je kao i „klasična“ violina, po kvintama e2, a1, d1, i g, ali razlikuje se od „klasične violine“ po načinu držanja.

Dakle postoje dva tipa držanja vijulina, prvi se koristio u nešto davnija vremena, stoga ga možemo nazvati arhaičnim, dok drugi način je razvijeniji (međupoložaj). Arhaični tip držanja vijulina podrazumijeva da se glazbalo drži naslonjeno na prsa, dok razvijeniji tip držanja nalaže da se vijulin naslanja na središnju bazu vrata, pritisnuta bradom. Razlika postoji i u načinu korištenja gudala, u narodu se upotrebljavao tako da desna ruka ne drži drveni dio štapa na početnom dijelu gudala, već se ono drži na udaljenosti od nekoliko centimetara s ciljem da se skрати „aktivnost“ gudala i da proizvede kratki precizni ton. Ovakav način držanja gudala podsjeća na način držanja koji se koristio u glazbeno-stilskom razdoblju baroka. U slučaju da istovremeno muziciraju dva vijulina, što se dosta često može pronaći u primjeni, onda prvi vijulin

svira gornjim dijelom gudala, dok drugi vijulin svira donjim dijelom gudala koji je teži i manjih dimenzija od gudala prvog vijulina. Vijulin se na području istarskog podneblja izrađivao od drveta smreke ili javora.

Osim u kombinaciji sa drugim vijulinom, koristila se i kao solističko glazbalo ili u muziciranju narodne skupine gunjci, o čemu će biti riječ u daljnjem tekstu. Istarski graditelj instrumenata, koji se istaknuo pri izradi vijulina, bio je Otavio Štokovac. Dokaz nekadašnje popularnosti vijulina u istarskom narodu, jest taj da se mogao pronaći u gotovo svakoj prodavaonici. U svrhu opstanaka, njegovanja i promoviranja vijulina u tradicionalnom istarskom muziciranju, pokrenut je festival u Humu pod nazivom „Z vijulin sopu muškardini“, koji se održava svake druge subote u lipnju.

3.2.3. Bajsi

Bajsi pripada kordofonim gudačkim glazbalima, zbog toga što zvuk nastaje povlačenjem (tljanjem) gudala preko žica, točnije dvije žice koje se nazivaju *kantine*. Možemo ga pronaći još pod nazivima baseto, leron, vela gingulina, a proporcijm se nalazi između violončela i kontrabasa, odnosno manji je od kontrabasa, a veći od violončela. Bajsi u tradicionalnom istarskom muziciranju ima ritmičko- harmonijsku funkciju, a nekada se štimo po intervalu kvinte (*g-d*), dok u novije vrijeme štima po intervalu kvarte (*f-c*). Poznata činjenica da se kod gudača unutrašnjost instrumenta još naziva duša, zastupljena u svakom od njih. No, kod istarskog bajsa to nije slučaj, već umjesto toga ima nožicu mosta, koja se kroz četvrtasti otvor na glasnjači spušta do dna trupa bajsa. Još jedna važna razlika od „klasičnog“ kontrabasa je u tome što bajsi ima ravan trup kao što su nekada imali kontrabasi. Prva kantina (žica) veće je širine nego druga i služi za izvođenje dubljih tonova, a druga žica manje je širine i namijenjena je sviranju visokih tonova. Gudalo je specifičnog izgleda, asocira na pilu, a izrađuje se od drveta preko kojeg su nategnute žice izrađene od konjskog repa. Dva otvora u obliku slova f, koja se nalaze na glasnjači, imaju funkciju stvaranja jačeg inteziteta zvuka.

3.3. Idiofona glazbala zastupljena u Istri

Idiofona glazbala svrstavaju se u najstarija glazbala koju su ljudi koristili prilikom muziciranja. Zvuk kod idiofonih glazbala nastaje titranjem tijela sebe samih, udaranjem, trzanjem, titranjem, treskanjem, struganjem. Obuhvaćaju veliki spektar udaraljki, koje se mogu podijeliti na glazbala sa određenom tonskom visinom i neodređenom. Na području Istre u narodnoj glazbi pretežno u primjeni su se koristili idiofoni sa neodređenom visinom tona, koji su na ove prostore došli iz Alpskih zemalja. Tijekom tradicionalnog muziciranja na ovom području koristili su idiofone u svrhu ritmičke pratnje narodnim pjesmama. Njihova građa često su bili jednostavne kućne izrade, a za to su mogli poslužiti razni predmeti (poklopci, žlice, čaše, tanjur, čegrtaljke, grata, zvona). Opisat ću dva glazbala od svih prethodno navedenih, koja su se koristila u Istri, a to su *grata* i *čegrtaljka*.

3.3.1. Grata

Grata je jedan od improviziranih glazbala, koji se koristio na području Istre, a prvenstvena uloga imala je kao daska za pranje. Postoji u različitim dimenzijama, te načinjena je od drveta ili lima, stoga ih tako i dijelimo na drvenu ili limenu. Zvuk se proizvodi kada se po njoj grebe ili udara, prema tome je i svrstana u idiofona (samozvučna) glazbala. Uz ovo glazbalo upotrebljavale su se još i čaše, žlice i slično.

3.3.2. Čegrtaljka

Čegrtaljka je svrstana u idiofona glazbala jer zvuk nastaje međusobnim trljanjem zubaca i duboke drvene poluge. Prema tome sastoji se od dva dijela, prvi dio je rotirajući valjak koji cijelom dužinom ima duboke „brazde“ ravnomjerno raspoređene, dok drugi dio je načinjen od drvene poluge. Rotirajući valjak sa svojim „brazdama“ pada u drvenu polugu i na taj način proizvodi glasan zvuk. Postoji više vrsta čegrtaljki,

ali u osnovi se razlikuju dvije vrste; mala čegrtaljka koju mogu svirati i mlađi uzrasti, te velika koja se nalazi u zvoncima i sviraju ju crkvenjaci. Čegrtaljka je u narodnom muziciranju imala ritmičku funkciju, ako je tempo pjesme brži, onda se rotirajući valjak brže vrtio i obratno. Osim što je zbog svoga glasnog zvuka pridonosio osjećaju tempa, posebnost je ta što je pomagala u boljem razvoju koordinacije ruke i pokreta. Ovo glazbalo nije se samo koristilo na području Istre, već se koristi na području cijele Hrvatske, ali ipak imao je drugu ulogu u istarskim običajima. Naime, za vrijeme održavanja Velikoga tjedna, kada utihnu sva crkvena zvona i muziciranje na orguljama bude neumjesno, onda su djeca uz pomoć čegrtaljki obilazila selo i čegrtala što bi zamijenilo crkvenu zvonjavu.

3.4. Membranofona glazbala zastupljena u Istri

Membranofona glazbala (tal. *strumenti membrana*, engl. *membranophones*, fr. *membranophones*, nem. *membranophone Instrumente*) su glazbala iz skupine udaraljki, koja se sviraju uz pomoć nategnute membrane otkuda im potječe i sam naziv (lat. *membrana*-koža). Prilikom udarca ruke, drvenih batića ili batića od filca o membranu, potičemo vibriranje zategnute membrane i samim tim reproducira zvuk. Osim udarcem o membranu, možemo na još nekoliko načina proizvesti zvuk, točnije trljanjem, trešenjem i treperenjem o membranu. Gotovo sve udaraljke koje pripadaju membranofonim glazbalima su neodređene tonske visine, osim timpana. Primjena ovih glazbala na istarskom području nije tipična, no povremeno su se koristila u folklornom muziciranju.

4. Priređivanje kao takvo

Priređivanje kao takvo tvori jednu od grana u glazbi, čija je svrha prilagoditi određenu skladbu za željeni ansambl, orkestar ili zbor. Sinonim za ovo glazbeno područje je aranžiranje (franc. *arranger*), a ono znači urediti, prirediti, ugoditi za određeni sastav. Postoje razne vrste priređivanja, ovisno o onome što želimo prirediti, ali u osnovi tu još pripada prerada kompozicije, prilagođavanje već postojeće kompozicije, te transkripcija kompozicije. Posljednje navedeni postupak priređivanja transkripcija podrazumjeva originalnu kompoziciju namijenjenu drugom sastavu, odnosno ako slobodnije tretiramo originalnu kompoziciju onda se taj postupak još naziva "parafraza". Prirediti se može za razne vrste zborova (dječji, mješoviti, ženski, muški, solo glas- sa zborom), razne vrste orkestara (simfonijski, gudački, puhački, harmonikaški, tamburaški i dr.), male instrumentalne sastave (duo, tri, kvartet, kvintet, sekstet i dr.), te kao instrumentalna pratnja (na klaviru, harmonici, gitari, orkestralna pratnja i dr.).

Prema nekim glazbenim stručnjacima transkribiranje ne zaslužuje ravnopravnost sa ostalim elementima priređivanja, ali ono je ipak svojim stvaralačkim doprinosom zaslužilo ravnopravnost kao i pravo ime kompozitora. Potvrda ove teze jesu remek djela nastala stvaralačkom nadogradnjom originalnog djela, otkrivajući pri tome nove vrijednosti i sredstva tokom priređivanja. Primjeri iz glazbene literature koje svjedoče o ovom postupku sa velikim uspjehom, je M. Ravelova orkestracija *Slika s izložbe* od skladatelja M. P. Musorkgskog, zatim obrada N. R. Korsakova opere *Borisa Godunova* od istoimenog skladatelja, te brojni drugi primjeri.

Doduše, priređivanje danas češće susrećemo u zabavnoj glazbi, iako svoje iskonsko podrijetlo seže još od klasične muzike. S obzirom na to da sam se ja odlučila prirediti istarske solističke i zbarske skladbe napisane u duhu folkloru, odlučila sam ih prirediti za raznovrsne ansamble, pri tome i dalje upotrijebiti sve prepoznatljive elemente istarskog glazbenog izričaja.

Inspiraciju za prirediti skladbu u istarskom glazbenom izričaju pronašla sam u skladatelju Slavku Zlatiću, na način da sam odabrala jednu njegovu kompoziciju i priredila u za dvoglasni zbor, sastavljen od soprana i tenora. Druga kompozicija jest u duhovnom stilu, te se smatra starocrkvenim istarskim naapijevom, a dolazi iz naroda. Prema tome, navest ću biografiju S. Zlatića upravo zbog toga što je ujedno i skladatelj jedne od dvije moje priređene kompozicije.

4.1. Slavko Zlatić

Slavko Zlatić rođen je 01. lipnja 1910. godine u Sovinjaku, u malom selu pokraj kanjona rijeke Mirne, svega nekoliko kilometara od udaljenog Buzeta. Njegov otac Marko Zlatić stigao je godine 1909. u Sovinjak kao učitelj, gdje je upoznao buduću ženu Mariju Flego, te godinu kasnije dobio sina Slavka. S obzirom na to da je opis učiteljskog posla njegovog oca u ono vrijeme bio podložan neprestanom seljenju, tako je Slavko proveo i većinu svoga djetinjstva (Sovinjak, Lanišće, Beram, Trviž, Beram).

Već sa pet godina otac mu je kupio prvu violinu, a nekoliko godina kasnije i klavir. Većinom je bio samouk, ali i od oca je dobivao nekoliko savjeta za sviranje. Smatra se da je jedan dio događaj u njegovom životu dosta utjecao na njegovo bavljenje glazbom. Taj događaj zbilo se sa njegovih šest godina, kada je tadašnji

svećenik zamolio M. B. Rašana da dođe u selo i kolaudira nove orgulje u selu. To su bile prve orgulje na području Istre, a tome događaju prisustvovao je i Slavko Zlatić. Osluškivanje Brajšinog muziciranja na tamošnjim orguljama na njega je ostavilo poseban dojam i orgulje od tada postaju jednom od Zlatićevih ljubavi.

Osnovnoškolsku naobrazbu završio je sa deset godina, nakon čega će pohađati prvi i drugi razred gimnazije u Ljubljani. Treći i četvrti razred gimnazije je završio u Pazinu, a zatim peti, šesti i sedmi razred u Kopru. Sa osamnaest godina prekida obrazovanje, te odlazi u grad Trst u kojem se zapošljava kao korektor u redakciji hrvatskog tjednika *Pučki prijatelj*. Tijekom rada u Trstu upisao se na konzervatorij "Giuseppe Tartini" u kojem je pohađao predmete glazbene teorije, te sviranje violine i kontrabasa. Valja se upoznati sa ondašnjom povijesnom situacijom, koja će utjecati na S. Zlatića, a ono je da su Istra i Trst prema Rapalskom ugovoru pripadali Italiji. S. Zlatić bio je poznat protivnik toga režima, odnosno antifašista, u čijem je pokretu i sam sudjelovao. Primljen je bio i u tajno društvo Borba, a zbog aktivnosti koje je obavljao u sklopu pokreta, bilo mu je i suđeno zbog "zločina". Iz navedenih razloga nakon samo jedne godine provedene na konzervatoriju morao je prekinuti studiranje.

Stoga je godine 1929. počeo studirati na Državnoj muzičkoj akademiji u Zagrebu, a diplomirao 1934. godine, smjer kompozicija. Po završetku studija djelovao je kao orguljaš u crkvi u Stenjevcu i tamo vodio puhački orkestar, zatim zborovođa pjevačkog zbora Jablan u Sesvetama, te mandolinski orkestar Zvijezda u Zagrebu. Tri godine kasnije zaposlio se kao ravnatelj škole u Sušku, zatim kao gradski kapelnik, te uz to je postao i dirigent orkestra Glazbenog društva i Pjevačkog zbora "Jeka s Jadran". Uz sve navedeno nastupao je kao korepetitor, djelovao kao predavač, te povremeno pisao glazbene kritike za "Primorske novine".

Godine 1941. vraća se u Zagreb u kojem je nastavio rad na Državnom konzervatoriju, a istovremeno predavao u srednjoj školi, te djelovao kao zborovođa pjevačkog društva "Lisinski". Samo tri godine kasnije, ponovno napušta Zagreb, te se zapošljava kao dirigent zbora Centralne kazališne skupine ZAVNOH-a smještenog u

Glini. Narednih nekoliko godina selit će se u Šibenik, Pulu, Opatiju i Rijeku. U Opatiji je vodio kazališnu skupinu "Otokar Keršovani", a u Rijeci je postao referent za kulturu u gradskom Narodnom Odboru.

Pet godine kasnije, odnosno godine 1946., ponovno se vraća u Zagreb, gdje postaje voditelj zbora radiotelevizije, glavnim urednikom Radio Zagreba, te profesor dirgiranja na Muzičkoj akademiji. Tu dužnost obavljao je sve do godine 1965., kada će se ponovno vratiti u Istru. Iste godine postaje ravnatelj glazbe škole Ivana Matetića Ronjgova, u kojoj uvodi novi glazbeni predmet: *Sviranje na narodnim instrumentima*. Za vrijeme djelovanja u Istri postaje jednim od pokretača osnivanja studija glazbenog odgoja na tadašnjoj Pedagoškoj akademiji. Na poziciji ravnatelja zadržao se četiri godine, a zatim prešao na poziciju pulske ispostave Sjevernojadranskog instituta JAZU-a sa središtem u Rijeci.

Tijekom obavljanja posljednje djelatnosti, kao znanstveni suradnik-etnomuzikolog JAZU-a, počinje sakupljati gradivo folklorne glazbene baštine. Istovremeno počinje raditi na Radiju Pula, gdje je vodio i uređivao cikluse ozbiljnih glazbenih emisija: *Muzička putovanja*, *Razvoj muzike Jugoslavenskih naroda od početka do danas*, *Razvoj opere*, te emisiju na talijanskom jeziku *Grandi cantati d'Opera*. Također, organizirao je susrete pjevačkih zborova "Naš kanat je lip" u Poreču i jugoslavenski susret harmonikaša u Puli.

Glazbom se aktivno bavio sve do godine 1977., iako se do samog kraja njegovog života bavio glazbom. Umro je u svome stanu u Puli 27. listopada 1993. godine, slabo pokretan u okruženju svoje obitelji. Njegova urna položena je u obiteljskoj grobnici na bermanskom groblju, u blizini rodnog Sovinjaka.²⁷

27 <http://www.hds.hr/clan/zlatic-slavko/?lang=hr>

5. Svatovska

Svatovska

Slavko Zlatić

$\text{♩} = 104$

Soprano

Alto

Tenor

Bass

Poj - mo, poj - mo, niš ne stoj - mo, tu ni niš za - nas, -

9

S.

A.

T.

B.

Poj mo poj - mo, niš ne stoj - mo tu ni niš za nas, niš za nas,

tu ni niš za nas, ni niš za nas,

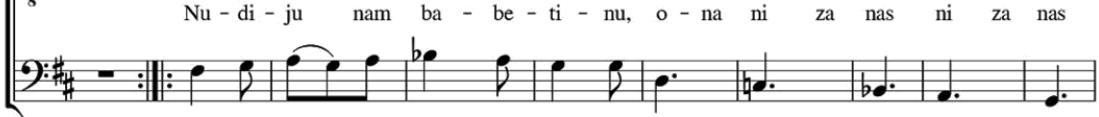
18

S.

A.

T.

Nu - di - ju nam ba - be - ti - nu, o - na ni za nas ni za nas

B.

28

S.

Di - voj - či - ce, di - voj - či - ce nam ne

A.

T.

Di - voj - či - ce nam ne da - du, nam ne da -

B.

2

36

S. da - du to je još za nas, za nas, da - li

A.

T. du to je još za nas, još za nas, da - li

B.

46

S. su - nan dva krun - pi - ra, da - li su nan ko - ru kru - ha,

A.

T. su nan dva krun - pi - ra, da - li su nan ko - ru kru - ha,

B.

53

S. da - li su nan mr - vu si - ra to je još za nas, za nas!

A.

T. da - li su nan mr - vu si - ra to je još za nas!

B.

63

S. Poj - mo, poj - mo, niš ne stoj - mo, tu ni niš za

A.

T. Poj - mo, niš ne stoj - mo, tu ni niš za

B.

72

S.

A.

T.

B.

82

S.

A.

T.

B.

5.1. Analiza skladbe Svatovska

Odabrana skladba djelo je istarskog skladatelja *Slavka Zlatića*, a uz navedenu skladbu, skladatelj donosi još tri skladbe: *Zaspal je Pave*, *Učera i danas*, *Hitala je Mare* te posljednja *Svatovska*. Ove četiri skladbe skladatelj je koncipirao u jednu cjelinu, nazvavši je Istarska suita, koja je nastala godine 1934. Sve skladbe *Istarske suite* napisane su za mješoviti zbor. Prema narodnoj istarskoj čakavskoj poeziji, iz koje je Zlatić crpio inspiraciju, temeljila se njegova vlastita osmišljena melodijska linija.

Sklada je zapisana u g-molu, ali kako se ovdje radi o specifičnom Zlatićevom zapisivanju prema Ronjgovom sustavu, pojavljuju se predznaci fis i cis (D- dur). Skladba završava na tonu fis, no predznaci koji se provlače tijekom skladbe (*b, c, des, eis, f*) ukazuje kako se radi o tipu četiri vrste istarske ljestvice. Koncipirana je prema trodijelnom obliku ABA, koji se međusobno suprotstavljaju. A dio započinje dionica alta, kojoj se priključuje sopran. Odgovaraju dionice tenora i basa, što se može zaključiti i prema smislu tekstu kojeg pjevaju.

The image shows a musical score for four voices: Soprano, Alto, Tenor, and Bass. The music is in 3/8 time and D major (two sharps). The Soprano, Tenor, and Bass parts are mostly silent, indicated by horizontal lines. The Alto part has a melodic line with the following lyrics: "Poj - mo, poj - mo, niš ne stoj - mo, tu ni". The Alto part starts with a quarter note G4, followed by a quarter note A4, a quarter note B4, a quarter note C5, a quarter note B4, a quarter note A4, a quarter note G4, a quarter note F4, a quarter note E4, a quarter note D4, and a quarter note C4. The lyrics are placed below the notes.

T. Nu - di - ju nam ba - be - ti - nu, o - na ni za nas ni za nas

B.

B dio iznose svi glasovi zajedno, a pojavljuje se i modulatívna promjena, na kojoj se sada temeljni ton bazira na tonu **A**, i samim tim čini kontrast naspram **A** dijela. Nakon toga nastupa ponovno **A** dio, koji nije doslovno isti kao pri prvom izlaganju **A** dijela, a izlažu ga svi glasovi. U **B** dijelu glazbenu misao izvode svi glasovi, a kako bi dodatno obogatilo harmoniju sopran i tenor podijelio je na više glasova

46
S. su - nan dva krun - pi - ra, da - li su nan ko - ru kru - ha,

T. su nan dva krun - pi - ra, da - li su nan ko - ru kru - ha,

Melodijska struktura u svim glasovima temelji se na intervalsnkim pomacima u ambitusu m2, V2 i m3, jedino na samom kraju skladbe skladatelj je upotrijebio interval smanjena terca (*eis-g*) u dominantnoj funkciji sa unisonim završetkom (*fis*). Kako je skladba započela sa unisonim tonom *g*, a završila na tonu *fis*, još jednom se potkrijepila teorija o Zlatićevom zapisivanju i takozvanom modulativnom iskliznuću.

stoj - mo, tu ni niš ni niš za nas!

tu ni niš za nas!

Tekst skladbe napisan je na standardnom istarskom dijalektu, to jest čakavici. Skladatelj je zamislio razgovor između žena i muškaraca, koji su pohodili u tradicijske svatove, a taj odnos vješto je upotrijebio između izmjeničnih solističkih nastupa žena i muškaraca. Taj izmjenični nastup žena i muškaraca, odnosno soprana i alta, naspram tenora i basa, skladatelj je koncipirao na dosta komičan način, što je vidljivo iz analiziranja teksta.

5.2. Glazbala koja sam upotrijebila prilikom priređivanja

Skladbu sam odlučila prirediti na način da sam iskoristila originalnu dionicu soprana i tenora, uz instrumentalnu pratnju glazbala klavira, marimbe, bass drum, wood blocks, timpani, snare drum i triangl. Uz to da sam u središnjem dijelu priređene skladbe podijelila dionicu soprana i tenora na dodatna dva glasa, odnosno sopran jedan i dva, te tenor jedan i dva.

5.2.1. Marimba

Pripada drevnim idiofonima s određenom tonskom visinom, a po svojoj konstrukciji dosta slični ksilofonu, uz to da se na marimbi nalaze šire i veće drvene pločice izrađene od ružinog drveta (4,5 – 6,4 cm²⁸). Upravo zbog širih dimenzija drvenih pločica automatski reproducira dublje tonove, pa ju neki sa razlogom nazivaju bas-ksilofon.

Svaka drvena pločica u produžetku sadržava rezonantu metalnu cijev koja je naštimana na osnovni ton. Pločice su raspoređene kromatski u dva reda, kao klavijature, a sviraju se palicama s okruglom glavom načinjenima od tvrdog drveta ili slonovače. Za razliku od ksilofona marimba je izraženija, a tonski osobito bogata u maloj oktavi. Zbog kratkoće zvuka nema smisla pisati marimbu za veće ritamske vrijednosti.

5.2.2. Veliki bubanj

Veliki bubanj (bas bubanja, veliki doboš, bass drum- u stranoj literaturi) podrazumijeva najveću vrstu udaraljki u svom rodu, pripada idiofonima, odnosno membranofonima. Doduše, ako se nalazi u bubnjarskom kompletu onda su nešto manjih dimenzija u odnosu na one koji se upotrebljavaju u orkestrima. Valjkastog je oblika te se sastoji od cilindra i i obruča. Preko obruča se rasteže teleća koža sa obje strane, učvršćena vijcima koji se mogu otpuštati i zategnuti. Kako je dimenzijama najveći, tako mu je i zvuk najprodorniji i najpuniji, stoga u dinamici forte nadjačava čak i timpane.

Svira se na način da se postavlja uspravno, na postolju ili kratkim nožicama, a udara se samo sa jedne strane. Ton nastaje uz pomoć palica, koje na vrhovima sadrže loptaste glave načinjene od filca obavijene kožom ili fanelom.

Prema potrebama partiture, odnosno kada kompozicija zahtijeva izvođenje tremola, postoji posebna palica sa dvije glave ili se pak koriste dvije timpanske palice. Postoje tri klasifikacije velikoga bubnja, prvi je koncertni bubanj, drugi bas bubanj sa bas pedalom i bubanj za marširanje³⁰.

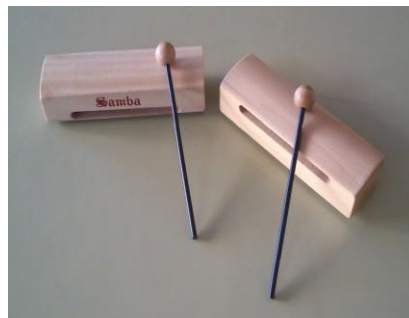

³⁰<https://muzickiinstrumentsite.wordpress.com/2015/12/27/bubnjevi/>

Kada se veliki bubanj koristi u vojnoj glazbi, koja zahtijeva sviranje u hodu, onda bubnjar nosi instrument na grudima i pridržava ga sa remenom. Tada se veliki bubanj svira s obje strane, uz to da sa lijeve strane ima dodatni činel kojeg svira sa lijevom rukom, a desnom rukom udara u bubanj.

5.2.3. Wood blocks ili woodblocks

Je vrsta udaraljki načinjena od tvrdog drveta, a možemo ju pronaći još pod nazivom kinesko drvo, što upućuje i na samo podrijetlo glazbala. Pravokutnog je oblika na kojem se sa obje strane nalaze dvije urezotine. Zvuk se reproducira udaranjem palica načinjenih od mekog drveta sa laganom glavom, a nekada ih se zamijeni sa palicama namijenjenima sviranju timpana. Ton koji reproducira svrstavamo u neodređene tonske visine, a zvuk koji reproducira je tvrd i kratak.

5.2.4. Timpani

Timpani pripadaju udaraljka sa određenom tonskom visinom, odnosno idiofonima sa membranom. Iako pripadaju udaraljka što podrazumijeva da su ritmičko glazbalo, ono se koristi i kao melodijsko, na to ukazuje notacija koja se bilježi u bas ključu. Timpani su se razvili iz vojnih bubnjeva, a pred kraj XVIII. st. počinju se upotrebljavati i u klasičnom orkestru, kako bi danas bili zastupljeni u gotovo svim orkestrima i ansamblima. Sastoji se od "kotla", kožne membrane i mehanizma za napinjanje i otpuštanje zategnute kože. Kotao se najčešće izrađuje od metala, točnije bakra i služi kao rezonator, te stoji na nožicama preko kojeg se prevlači magareća ili teleća koža. Današnji timpani imaju ugrađeni pedal s kojom se dobije željeni ton. Ton

nastaje udaranjem palica po membrani, a prema potrebi koje zahtijeva kompozicija, razlikujemo nekoliko vrsta palica. Razlikujemo ih prema materijalu od kojeg su načinjene, a mogu biti od filca, gume ili kože.

5.2.5. Mali bubanj

Mali bubanj (mali doboš, snare drum) pripada udaraljka s neodređenom tonskom visinom, odnosno idiofonima sa membranom. Svojim oblikom i izgledom uvelike podsjeća na veliki bubanj, ali dimenzijama bitno razlikuju. Valjkastog je oblika koji se izrađuje od drveta ili mjedi, na kojem se nalazi obruč preko kojeg se navlači koža, koja je napeta uz pomoć vijaka koji ju drže. Preko donje strane kože nalaze se srebrne ili bakrene žice, čija je svrha da uz pomoć trenja stvaraju specifičan svijetli zvuk. Ako bismo otpustili žice koje se nalaze s donje strane netegnute kože dobili bismo dosta tamniji i dublji ton.

Svira se uz pomoć palica, pretežno sa palicama koje sadržavaju drvene glave, ali za specijalne efekte mogu se upotrijebiti i žičane metlice koje reproduciraju zvuk stvaranja šuma (jazz). U orkestru uvijek stoji na stalku, dok pri muziciranju u narodu nosi se preko ramena, te se svira sa dvije palice.

5.2.6. Triangl

Pripada udaraljka sa neodređenom tonskom visinom, odnosno metalnim idiofonima, a sam naziv glazbala upućuje na njegov trokutasti oblik. Izrađen je od finog čelika, prethodno navedenog oblika, ali stim da jedan kut nije u potpunosti zatvoren, odnosno šipke mu se ne dotiču. Glazbalo visi na jednom od tri kuta obješenim uz pomoć žice ili kože, kako bi mogao slobodno titrati. Svira se uz pomoć čeličnog štapića, te proizvodi visok, sitan i zvonak ton. Najčešće se upotrebljava u orkestrima, komornim ansamblima, a gotovo nikada kao solističko glazbalo.

5.3. Analiza priređene skladbe Svatovska

Skladbu sam odlučila prirediti na način da sam iskoristila originalnu dionicu soprana i tenora, uz instrumentalnu pratnju glazbala klavira, marimbe, bass drum, wood blocks, timpani, snare drum i trianagl. Skladba započinje sa instrumentalnim uvodom kojeg sam namijenila za marimbu i klavir, pri tome da marimba svira dionicu alta, a klavir sa desnom rukom naglašava temeljni ton tonaliteta.

The image shows a musical score for Marimba and Piano. The Marimba part is written in a treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#) and a 3/8 time signature. It begins with a *mf* dynamic and features a melodic line with eighth and sixteenth notes. The Piano part is written in a bass clef with the same key signature and time signature. It starts with a *mf* dynamic and consists of a simple bass line with eighth notes and rests.

Kako melodija ide prema kulminaciji tako se u klaviru u desnoj ruci pojavljuju akordi na drugu i treću dobu, kako bih stvorila što veću melodijsku napetost. Na najvišem tonu melodije, na zadnjoj dobi u taktu, uključuje se i veliki bubanj.

The image shows a musical score for Piano and Percussion. The Piano part is written in a treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#) and a 3/8 time signature. It begins with a *p* dynamic and features a melodic line with eighth and sixteenth notes. The Piano part is written in a bass clef with the same key signature and time signature. It starts with a *mf* dynamic and consists of a simple bass line with eighth notes and rests. The Percussion part is written in a grand staff with two staves. It begins with a *f* dynamic and features a melodic line with eighth and sixteenth notes. The Percussion part is written in a grand staff with two staves. It starts with a *mf* dynamic and consists of a simple bass line with eighth notes and rests.

Prije pjevačkog dijela kojeg počinju tenori, javlja se instrumentalni prijelaz u klaviru, popraćen ritamskim figurama u velikom bubnju i nastup trianglera.

The first system of the musical score consists of four staves. The top staff is a vocal line with a rest followed by the lyrics "Poj - mo, poj - mo," in a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The second and third staves are piano accompaniment, both marked *mf*. The second staff features a rhythmic pattern of eighth notes with a triplet of eighth notes. The third staff features a similar rhythmic pattern with a triplet of eighth notes. The fourth staff is a bass line with a rhythmic pattern of eighth notes and a triplet of eighth notes.

Prije nego što je tenor završio sa izlaganjem teme, svoju dionicu započinje sopran iznoseći ponovno temu, a tenor se postepeno smiruje i predstavlja drugi glas, radi bogatije harmonije. Paralelno sa početkom sopranske dionice marimba svira dvoglasne intervale, dok klavir mijenja ulogu na način da lijeva ruka preuzima akordsku pratnju, a desna je statična i nastupa na drugu i treću dobu takta.

Kada su pjevači iznijeli prvi dio teme, slijedi prijelaz u marimbi, popraćen trilerom. Sljedi homofoni nastup u tercnom odnosu između soprana i tenora, uz pratnju klavira ovoga puta sa rastavljenim akordima i marimbom koje je bogata melodijskim prohodima. Ovaj dio će se reprizirati samo sa izmjenjenim akordima u klaviru i marimbi, te ritamskim figurama u velikom bubnju.

The second system of the musical score consists of four staves. The top staff is a vocal line with a rest followed by the lyrics "Poj - mo," in a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The second staff is a vocal line with a rest followed by the lyrics "Poj - mo," in a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The third staff is piano accompaniment, marked *f* for the first half and *mf* for the second half. The fourth staff is piano accompaniment, marked *p*. The third and fourth staves feature a rhythmic pattern of eighth notes with a triplet of eighth notes.

Novi dio kako melodijski, tako i ritamski, slijedi u 48 taktu kada nastupa dionica tenora. Ovdje se priključuje glazbalo woodblocks, a sama klavirska struktura postaje bogatija u desnoj ruci u kojoj su zapisani akordi, dok lijeva ruka prati puls skladbe i skokovima naglašava prvu dobu. Isti melodijski obrazac slijedi, samo s drugačijim tekstom u tenoru. Na ovom dijelu posebno sam istaknula marimbu, koja u istovremeno svira melodijsku liniju tenora, dok viši ton predstavlja dionicu soprana. Na ovom mjestu uključuju se i timpani kako bi dodatno istaknuli približavanje vrhuncu skladbe.

U taktu broj 72 sopran se priključuje tenorima, te repriziraju prethodni dio. Ovoga puta sa puno bogatijim ritamskim figurama u woodblocks-ima, a slijede ga timpani sa izvođenjem tremola na drugoj i trećoj dobi takta.

The image displays two systems of musical notation. The left system consists of three staves: the top staff is for woodblocks, showing a rhythmic pattern of eighth notes; the middle staff is for marimba, showing a melodic line with a fermata; and the bottom staff is for piano accompaniment, showing chords and a bass line. The right system also consists of three staves: the top staff is for woodblocks with a more complex rhythmic pattern; the middle staff is for marimba with a melodic line; and the bottom staff is for piano accompaniment. Dynamics like 'f' and 'mf' are indicated throughout the score.

Nakon izlaganja A dijela skladbe slijedi kratki uvod u instrumentalni dio skladbe. U ovom instrumentalnom dijelu marimba u intervalu terce preuzima glavnu glazbenu misao, koju doslovno prati klavir u desnoj ruci, a lijeva ruka zadržava temeljni ton akorda koja sa višim tonovima svira prohode i izmjenične tonove. U taktu broj 100 napravila sam kratku modulaciju za sekundu više od početnog tonaliteta, te se nakon izlaganja glavne teme ponovno postepeno vraća u početni tonalitet. Nastupa smirivanje pred ponovljeni motiv izložen u glasovima i instrumentima.

Zatim slijedi B dio skladbe, u kojoj se pojavljuje dijeljenje glasova, pa je tako dionica raspisana za sopran jedan i dva, te tenor jedan i dva. Prije početka ovoga dijela nastupa tzv. prijelaz u klaviru sa oktavnim kromatskim pomacima lijeve ruke, dok u desnoj ruci prevladava kromatika u manjim notnim vrijednostima.

The image shows a musical score for the B section. It consists of four staves. The top two staves are for vocal parts (Soprano and Tenor), with lyrics 'da - li' written below them. The bottom two staves are for piano accompaniment. The piano part features a complex rhythmic pattern with chromatic movement in both hands. Dynamics include *f* (forte) and *cresc.* (crescendo). The key signature has one sharp (F#).

Ovaj dio uvodi u vrhunac skladbe u kojem glasovi višeglasno izvode istovremeno svoju dionicu, koju sam nadopunila sa ritamskim figurama u svim udaraljka, koristeći se poliritmijom i razne tehnikama sviranja na njima. Kada završi ova glazbena misao u dionicama soprana i tenora, ponovno nastupa kratki instrumentalni dio koji uvodi u sam kraj skladbe. Ovo mjesto namjenila sam klaviru iz tog razloga što je do sada imao ulogu samo pratnje. U lijevoj ruci se nalaze trozvuci i septakordi, a u desnoj se u raznovrsnim ritamskim varijacijama izlaže tema uz pomoć kromatike i postepenih pomaka.

Slijedi dio kojeg počinju soprani preuzimajući ulogu silazne vođice. Nekoliko taktova kasnije nadovezuju se tenori sa uzlaznom vođicom, te svi zajedno tvore smanjenu tercu sa rješenjem u unison ton. Kako slijedi kraj skladbe, kojega sam ja shvatila kao vrhunac, upotrijebila sam sve udaraljke sa isprepletenim ritamskim vrijednostima poliritmije. Dodano sam dinamikom naglasila da se kraj bliži, stoga svi izvođači pjevaju i sviraju u dinamici forte.

stoj - mo, *ff* tu ni
ff tu
f *ff* *cresc.*
f *cresc.*

Sam kraj skladbe namjenila udaraljka, točnije dionici timpana. On još jednom ponovi motiv triole i naglašenim šesnaestinkama efektno završi skladbu.

fff
fff

6. Bog se rodi

Bog se rodi

Narodna: Istra

$\text{♩} = 80$

S

1. Bog se ro - di, sun - ce na - se, u Be - tle - mu pro - si - ja - še.

A

2. An - đel s neba iz - ne - na - da, pa - de međ pa - stir - ska sta - da.

3. I na - vi - sti im ve - se - lje, pre - če - sti - to do - go - đe - nje.

5

Pre - če - sti - to do - go - đe - nje, to jest go - to - vo spa - se - nje.

9

5.Sla - va Bo - gu na vi - si - ni, a mir ljud - em na ni - zi - ni.

13

6.O I - su - se bu - di hva - ljen, na sve vi - ke vi - kov A - men.

6.1. Analiza skladbe Bog se rodi

Skladba je preuzeta iz zbirke *Božićna pjesmarica*, koju je priredio Oliver Oliver³¹. Skladba je napisana u istarskom modusu, odnosno prema Matetićevoj podijeli pripada trećem tipu istarske ljestvice. Nalazi se u 5/4 mjeri, a glazba i tekst usko su povezani u skladu duhovnog ugođaja. Sastoji se od šest strofa koje se repriziraju na istu melodiju.

Raspon soprana nije veći od šest tonova (e-c).

Dok raspon dionice alta nije veći od opsega kvinte (dis-a).

³¹Oliver, Oliver; *Božićna pjesmarica*, Pan glazba d.o.o., Zagreb, 1996. godina

U prvom taktu sopran vodi melodijsku liniju prema gore, dok alt izvodi izmjenični ton.

Soprano

1. Bog se ro - di,

Alto

U drugom taktu kreću se paralelno u tercama, tako sve do kraja napjeva.

u Be - tle - mu pro - si - ja - še.

Tipičan kraj skladbe za istarsko dvoglasno pjevanje, kada sopran predstavlja silaznu vođicu (f-e), alt uzlaznu (dis-e). U ovoj skladbi možemo primjetiti da započinje unisonim nastupom na tonu f, a završava notom finalis na tonu e. Prema tome možemo zaključiti da se ovdje radi o mudalitivnom iskliznuću.

pro - si - ja - še.

6.2. Glazbala koja sam upotrijebila prilikom priređivanja

Skladbu sam odlučila prirediti za gudački kvartet. Kako je skladba u originalnom zapisu napisana za dva glasa sopran i alt, koji se homofono nadopunjuju, ova formacija instrumenata mi se činila podobna za prirediti vlastitu skladbu.

6.2.1. Violina

Violina (lat. *vutala* -žičani instrument) pripada kordofonim glazbalima, odnosno glazbalima sa žicama, sveukupno njih četiri. Predstavlja najviši instrument u gudačima, a dimenzijama odgovara najmanjem glazbalu istoimene skupine. Za reproduciranje zvuka na violini potrebno je puno više od samog tehničkog umijeća, potreban je i izvrstan sluh.

Violina se sastoji od rezonantne kutije čiji je cilj pojačati zvuk žica. Načinjena je od nekoliko vrsta drveta, pa tako gornja daska od smrekovog drveta, dok je donja daska načinjena javorovog drveta. Na gornjoj strani daske nalaze se otvori u obliku slova *f*, koji se još nazivaju *f* otvori. Na kutiji se još nalazi kobilica koja je načinjena od tanke drvene pločice, čija je funkcija da prenosi vibracije u rezonantnu kutiju, te njena zaobljenost s gornje strane omogućava sviranje na svakoj žici zasebno. Na rezonantnu kutiju se nastavlja vrat, koji je sa gornje strane zaobljen u obliku puža. Ondje se nalaze četiri čivije čija je funkcija zatezanje žice, odnosno ugađanje.

Povlačenjem gudala preko napetih žica, stvara se ton u rezonantnom prostoru violine, te se tako reproducira željeni ton. Gudalo se uglavnom pravi od posebnog drveta pernabuko, koje je istovremeno čvrsto i fleksibilno, te tako savršeno odgovara potrebama muziciranja uz pomoć njega.

Violina je jedan od najomiljenih glazbenih instrumenata, ta zasluga joj se pripisuje zbog svog prodornog zvuka, koji istovremeno u rukama dobrog violiniste može zvučati nežno. Svojim koloraturama može dočarati brojna raspoloženja, a

također i njezin opseg može odsvirati zahtjevnije tehničke elemente. Od perioda baroka, pa sve do danas, ona dominira u svijetu ozbiljne glazbe. Suvremene promjene nisu bitno utjecale na njezinu upotrebu, upravo iz razloga što se prilagodila suvremenom muziciranju. Stoga je možemo pronaći u gotovo svim žanrovima od jaza, rocka, popa, pa sve do tradicionalnog folklornog muziciranja. Valja naglasiti da se koristi u solističkim, orkestralnim i komornim nastupima, a većinom predstavlja ulogu vodećeg glazbala koje nosi melodiju ili se ističe svojom virtuožnošću.

6.2.2. Viola

Viola (franc. *alto*, njem. *Bratsche*) pripada kordofonoj vrsti glazbala, koja svojim oblikom uvelike podsjeća na violinu, samo je većih dimenzija. Prema tonskom opsegu u gudačima zauzima mjesto ispod violine čiji je razmak za kvintu niže, a to rezultira bojom zvuka koja je za razliku od violine tamniji, puniji i prizemljeniji. Često je uloga viole u kompozicijama da ispunjava unutrašnju harmoniju, te joj se rijetko kada namijenjuju solistički ulomci, kao primjerice violini.

Tijelo violine je u prosjeku veće od viole 3-10 cm, pa je prema tome prosjek njene dužine je između 40 do 53 cm, iako nema svoju standardnu veličinu poput violine.

Upravo zbog svojih ne standardiziranih dimenzija postoji nekoliko vrsta viola (Viola Alta, Viola da gamba, viole koje se sviraju kao violončelo, viole koje sadrže pet žica). Viola sadrži četiri žice štimane prema intervalu Č5 (*a1, d1, g, C*), točno za kvintu niže od violine, a kvintu više od violončela.

Svira se uz pomoć gudala, a notacija se zapisuje u tenor ključu. Gudalo za violu je kraćih dimenzija od gudala za violinu, a i nešto teže od 70 - 74 grama³². Za violu rijetko kada možemo pronaći kompozicije skladane za nju kao solistički instrument, izuzevši suvremenu glazbu.

6.2.3. Violončelo

Pripada skupini kordofonih instrumenata, a prema tonskoj visini zauzima položaj ispod viole. Prema svojoj građi podsjeća na građu violine i viole, samo znatno većih dimenzija i drugačijeg načina držanja tijekom sviranja. Nastao je u XVI. stoljeću, a svoju primjenu pronašao je u solističkim (već u XVII.st.), komornim i orkestralnim nastupima.

Svira se na način da ga violončelist drži među koljenima, a tehnika sviranja podsjeća na tehniku sviranja kao kod violine. Pri tome valja naglasiti da neke tehničke glazbene elemente, koje mogu izvoditi violine i viole, nije moguće primjeniti i na

³²<https://bs.wikipedia.org/wiki/Viola>

violončelu, upravo zbog većih dimenzija violončela. Ton se proizvodi prevlačenjem gudala preko napetih žica ili trzanjem žica uz pomoć prstiju. Ton kojeg violončelo reproducira je sonorant, prodoran i volumeniziran. Pri sviranju visokih tonova reproducira ton koji slični tenoru, dok u dubljim registima zvukovno odgovara baritonu i basu.

Notacija za violončelo bilježi se u bas ključu (F- ključ), ali prema potrebama kompozicije može ga se pronaći u raznovrsnim kompozicijama i u drugim ključevima (pr. C i G ključ).

6.3. Analiza priređene skladbe Bog se rodi

Priredila sam skladbu za gudački kvartet upravo zbog karakternog ugođaja ove duhovne glazbe, koja predstavlja kompoziciju za solo gudačke instrumente. Smatram da komorni sastav najpodobnije može potkrijepiti smisao i poruku skladbe Bog se rodi. Gudački kvartet nastao je tek u drugoj polovici XVIII. stoljeća, prvi su gudačke kvartete počeli skladati Haydn i Mozart. Do vrhunca je ovu formu doveo Beethoven, te tako stvorio glazbeni obrazac gudačkih kvarteta, prema kojima će kasnije brojni glazbenici formirati svoje glazbe ideje. Od tada pa sve do danas gudački kvartet je ostao pri prvenstvenoj formi koja se oslanjala na oblik sonatnog ciklusa. Dakako, kao i većina glazbenih formi mijenjala je svoje stilske načine izvođenja, tretmane svojih instrumenata, kao i sam instrumentalni sastav³³.

Svoju skladbu priredila sam za formaciju načinjenu od glazbala koja čine gudački kvartet, ali forme kao takvu nisam. Odlučila sam skladbu koncipirati kao temu s varijacijama, točnije njih devet. Svaka varijacija ima svoju misao, iako je pri tome ostala ideja vodilja koja se bazira na narodnom napijevu Bog se rodi.

6.3.1. Varijacija I

Skladba počinje sa izlaganjem teme u augmentaciji u dionici violončela, a pokretljivim pomacima prati ga viola. U trećem taktu tema se izlaže u originalnom ritamskom zapisu, te traje sve dok se cijela tema ne izloži. Slijedi ponavljanje teme, ali ovoga puta sa sinkopiranim pomacima u violi. Tempo u ovoj varijaciji je 90 mps.

The image shows a musical score for Variation I, consisting of two staves. The top staff is for the violin and the bottom staff is for the viola. The music is written in a key with one flat (B-flat) and a 3/4 time signature. The score is divided into three measures. The first measure has a dynamic marking of *pp* (pianissimo) and features a series of notes with a slur. The second measure has a dynamic marking of *mp* (mezzo-piano) and features a series of notes with a slur. The third measure has a dynamic marking of *mp* and features a series of notes with a slur. The notes in the first measure are B-flat, C, D, E, F, G, A, B-flat. The notes in the second measure are B-flat, C, D, E, F, G, A, B-flat. The notes in the third measure are B-flat, C, D, E, F, G, A, B-flat.

U osmom taktu priključuju se violina jedan i violina dva koje u diminiciji izlažu temu, dok viola i violončelo nastavljaju prethodnu temu u originalnim notnim vrijednostima.

Musical score for measures 7-9. Measure 7: Violin 1 and 2 are silent. Viola and Cello play a melodic line. Measure 8: Violin 1 and 2 enter with a new theme in piano (*p*). Viola and Cello continue. Measure 9: Violin 1 and 2 play in mezzo-piano (*mp*). Viola and Cello continue. Dynamics include crescendos and decrescendos.

U taktu broj 10 kada su se svi instrumenti izložili svoj nastup teme, slijedi izvođenje violine dva i viole, koje ponavljaju temu u *pp* dinamici. Ulogu druge violine preuzima violončelo i postepeno privode prvu varijaciju kraju.

Musical score for measures 10-14. Measure 10: All instruments play. Violin 2 and Viola are in pianissimo (*pp*). Cello and Bass are in mezzo-forte (*mf*). Measure 11: Similar dynamics. Measure 12: Violin 2 and Viola are in pianissimo (*pp*), Cello and Bass in mezzo-forte (*mf*). Measure 13: Violin 2 and Viola are in pianissimo (*pp*), Cello and Bass in mezzo-forte (*mf*). Measure 14: Violin 2 and Viola are in pianissimo (*pp*), Cello and Bass in mezzo-forte (*mf*). Tempo is marked $J = 65$. Dynamics include ritardando (*rit.*) and decrescendo.

6.3.2. Varijacija II

Početak varijacije broj II započinje sa motivom u violončelu koji svira con arco, dok viola u kraćim ritamskim vrijednostima svira rastavljeni motiv tehnikom pizzicata. U drugom taktu uključuje se violina jedan, koja svira pizzicato isti motiv samo oktavu više. Sljedeći takt uključuje se i violina jedan koja na isti način izlaže motiv za oktavu više od violine dva. Brzina izvođenja druge varijacije je indentična kao u prvoj varijaciji.

Varijacija II

♩ = 90

The musical score for Variation II consists of four staves: Violin I, Violin II, Viola, and Cello. The tempo is marked as ♩ = 90. The key signature has one flat (B-flat). The score is divided into three measures. In the first measure, the Cello plays a half note G₂ (mf), and the Viola plays a dotted quarter note G₂ (f) and an eighth note G₂ (Pizz.). In the second measure, the Cello plays a half note G₂ (f), and the Viola plays a dotted quarter note G₂ (Pizz.) and an eighth note G₂ (f). In the third measure, the Cello plays a half note G₂ (f), the Viola plays a dotted quarter note G₂ (Pizz.) and an eighth note G₂ (f), Violin I plays a dotted quarter note G₃ (f) and an eighth note G₃ (Pizz.), and Violin II plays a dotted quarter note G₃ (f) and an eighth note G₃ (Pizz.).

Takt broj šest violončelo svira con arco, a naknadno mu se priključuju violine i viola. Slijedi izlaganje teme u violini jedan, dok violončelo svira u protupomaku naspram nje. Violina dva u sinkopiranom ritmu popunjava harmoniju, a viola zamjenjuje dionicu alta.

U taktu broj 16 ponovno se javlja motiv sa početka varijacije u dionicama violine jedan i dva, te viole koje sviraju tehnikom *pizzicata*. Dok violončelo svira temu *con arco* i privodi varijaciju broj dva kraju.

6.3.3. Varijacija III

Varijacija počinje sa izlaganjem dionice soprana u violi, dok violina jedan svira dionicu alta. Nakon toga pojavljuje se tema u retrogradnom obliku, tako da violina dva preuzima dionicu soprana, a violončelo dionicu alta. Brzina izvođenja treće varijacije je 96 bpm.

The first system of the musical score for Variation III consists of three staves. The top staff is for the Violin I part, marked 'Arco' and 'mp', featuring a melodic line with eighth and sixteenth notes. The middle staff is for the Violin II part, which is silent, indicated by a horizontal line. The bottom staff is for the Cello part, marked 'mf', playing a rhythmic accompaniment of eighth notes.

Sljedi zajedničko izlaganje teme na način da violina dva svira iznad violine jedan, iznoseći ponovno retrogradnu temu, dok joj se dionice violine jedan i violončela suprotstavljaju iznoseći dionicu alta.

The second system of the musical score for Variation III consists of four staves. The top staff (Violin I) is marked 'p' and then 'mf', playing a melodic line. The second staff (Violin II) is marked 'p' and then 'mf', playing a melodic line. The third staff (Cello) is marked 'mf' and plays a rhythmic accompaniment. The bottom staff (Bass) is marked 'p' and then 'mf', playing a melodic line. The system shows a complex interplay of themes between the instruments.

Takt broj 13 svi instrumenti sviraju tehnikom pizzicata, pri tome ponavljajući motiv sa različitim ritamskim vrijednostima od prethodnog izlaganja.

The image displays a musical score for four staves, likely representing different instruments. The score is divided into two measures. The first measure shows a melodic line in the top staff with a key signature of one flat and a common time signature. The second measure shows a rhythmic pattern in the top staff, marked with a forte dynamic (*f*) and the instruction 'Pizz.' (pizzicato). The bottom three staves show a consistent rhythmic accompaniment, also marked with a forte dynamic (*f*) and 'Pizz.'. The notation includes various note values, rests, and accidentals, illustrating the pizzicato technique across different instruments.

Posljednji takt djeluje nedovršeno jer varijacija nije završila na tonu e, već na tonu d. Razlog tomu je da slušatelja pripremi za novu varijaciju koja slijedi.

6.3.4. Varijacija IV

Svi instrumenti započinju istovremeno sa sviranjem tehnikom pizzicata, uz to da violina dva izlaže temu alta, a violončelo temu soprana. Violina jedan i viola popunjavaju harmonijsku strukturu komatkim pomacima. Oznaka za tempo u ovoj varijaciji je 85 bpm.

mp
Pizz.

mp
Pizz.

mp
Pizz.

mp

Kroz cijelu četvrtu varijaciju tema se prožima kromatskim pomacima, uz to da su glavni tonovi teme gotovo uvijek na naglašenoj dobi, kako bi i dalje tema bila slušatelju prepoznatljiva. Dva takta prije kraja varijacije svi instrumenti ponovno sviraju sa gudalom i kadenciraju ovu varijaciju.

Arco

7

Arco *mf*

p

pp

Arco *mf*

p

pp

Arco *mf*

p

pp

mf

ff

pp

6.3.5. Varijacija V

Varijaciju broj V počela sam tonom g, za sekundu više od originalne teme, koristeći motiv zadnjeg takta originalnog zapisa. Počela sam od većih ka manjim ritamskim vrijednostima, da bi napetost sve više kulminirala. Tempo pete varijacije je 80 bpm.

Two staves of musical notation. The first staff shows a treble clef with a forte (*ff*) dynamic and a triplet of eighth notes. The second staff shows a treble clef with a triplet of eighth notes and a triplet of sixteenth notes.

Slijedi dio u kojem se izmjenju instrumenti svirajući razloženi motiv prema principu pitanja i odgovora.

A four-staff musical score showing a dialogue between instruments. The staves are Treble 1, Treble 2, Bass 1, and Bass 2. Dynamics range from *ppp* to *ff*. The score includes triplets and staccato markings.

6.3.6. Varijacija VI

Koncepciju ove varijacije temeljila sam na jednom ritamskom obrascu koji se kreće unutar ljestvice u kojoj se nalazi originalna skladba. Ritamska podloga se temelji na sličnom šesnaestinskom pokretu uz to da je postignut željeni naglasak pomoću staccata. Brzina izvođenja šeste varijacije je 112 bpm, te ujedno i najbži tempo kojeg sam koristila u svim varijacijama.

U taktu broj 32 modulirala sam za sekundu više od ljestvičnog niza u kojoj se skladba nalazi.

U taktu broj 38 dionica violine izlaže slobodnu temu, dok ostali glasovi popunjavaju harmoniju pri tome oslanjajući se na stalni ritamski obrazac.

Musical score for Variation VII, featuring four staves: Treble 1, Treble 2, Bass 1, and Bass 2. The score is divided into two measures. The first measure contains a melodic line in Treble 1 with a slur and a fermata over the first two notes, and rhythmic accompaniment in Treble 2 and Bass 1. The second measure continues the melodic line in Treble 1 and the rhythmic accompaniment in Treble 2 and Bass 1. Dynamics include *mf* and *ff*.

6.3.7. Varijacija VII

Varijacija broj sedam osmišljena je prema principu kanona. Izradila sam nekoliko glazbenih motiva, koje izlažem u svakom instrumentu posebno. Varijacija sedam koncipirana je u tempu 85 bpm.

Motiv jedan

Musical notation for Motif One, a single staff in bass clef. It consists of two measures of music. The first measure starts with a dynamic marking of *ff*. The motif is characterized by eighth and sixteenth notes with slurs and accents.

Motiv dva

Musical notation for Motif Two, a single staff in bass clef. It consists of two measures of music. The first measure starts with a dynamic marking of *ff*. The motif features eighth and sixteenth notes with slurs and accents.

Motiv tri

Motiv četiri

Motiv pet

6.3.8. Varijacija VIII

Osma varijacija, ujedno i posljednja, započinje nastupom viole i violončela koji izvode homofonu melodiju u odnosu intervala terce. Nakon njih nastupa violina i viola koje imitiraju violu i violončelo. Početak funkcionira prema principu pitanja i odgovora. Brzinu izvođenja posljednje varijacije namijenila sam 90 bpm.

Slijedi dio u kojem sam glavnu temu podredila nastupu viole, dok ostali instrumenti imaju ulogu harmonijske pratnje izvedeći skokovitu liniju istarske ljestvice, u kojoj se skladba nalazi.

Ulogu viole preuzima violina jedan koja do samoga kraja varijacije izlaže temu.

Kraj varijacije završava unisonim šesnaestinskim pokretima, ali svaki instrument u odgovarajućem registru.

Zaključak

Tijekom pisanja ovog rada otkrila sam bogatstvo istarske glazbe i glazbala, te bogatu tradiciju koju njeguju. Za razliku od ostatka hrvatskih folklornih regija, Istra kao takva nije pala pod utjecaj drugih kultura i samim tim je ostala dosljedna svom kulturnom nasljeđu. Specifičnost istraskog muziciranja temelji se na stilu dvoglasnih tijesnih intervala. Iako, prema nekim autorima ovdje se radi o istarskoj ljestvici. Glavno obilježje na području pjevanja i sviranja svodi se na netemperiranost, što je ujedno i glavno obilježje istarske glazbe.

Proučavajući pjevanje istarskog poluotoka, zaključila sam da imaju veliku i raznoliku tradiciju pjevanja. Ovisno o geografskom položaju razlikujemo više vrsta pjevanja, no ono je gotovo uvijek dvoglasno. Postoje tendencije drugih manjina koje formiraju svoje vrste pjevanja, a Istra ih je prihvatila kao dio vlastite baštine.

Na području Istre nailazimo na raznoliko muziciranje kako na temperiranim, tako i na netemperiranim glazbalima. Poneka glazbala su nadišla netemperiranost i prilagodila zahtjevima suvremenog muziciranja, dok su neka glazbala ostala dosljedna netemperiranosti i iskonskom izričaju. Istraživanjem pjevanja i muziciranja istarske glazbe uveliko sam si olakšala razumijevanje istarske glazbe kao takve, što mi je pomoglo tijekom priređivanja vlastite skladbe.

Literatura

Bonifačić, Ruža, O problematici takozvane „istarske ljestvice“, *Narativna umjetnost* 38/2, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2001.god., str. 74.

Brunšmid, Tea, Gudački kvartet, u: *MELZ*,2, 1974. godina, str. 40

Doliner, Gorana. “Zapisi istarskog glagoljaškog pjevanja iz XIX.st. iz zbirke Franje Ksavera Kuhača“- Zbornik radova s Drugog međunarodnog muzikološkog skupa „Antonio Smareglia i njegovo doba“, 1999. god. 346-348.str.

Gortan- Carlin, Ivana Paula,Pace Alessandro, Denac Olga; *Glazba i tradicija, Izabrani izričaji u regiji Alpe-Adria*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2014.god.,57. str.

Marušić, Dario. Istarski etnomuzikološki susreti 3; *Zaštita tradicijskog glazbovanja, “Istarski etnoglazbeni mikrokozmos: Izvještaj o sadržaju kandidacijskog spisa“*., KUD „Istarski željezničar“ 2004.god., str.195-201.

Oliver, Oliver; *Božićna pjesmarica*, Pan glazba d.o.o., Zagreb, 1996. godina
Pernić, Renato, *Meštri, svirci i kantaduri*, Reprezent, Buzet 1997. god., str. 40.

Prašelj, Dušan. Istarski etnomuzikološki susreti 3; *Zaštita tradicijskog glazbovanja: „Autohtoni glazbeni izraz sjevernog Jadrana- Istre- Hrvatskog primorja i otoka“*, KUD „Istarski željezničar“, 2004. god.,str. 161-180.

Veljović, Mirjan.“*U susret 150. godini rođenja Matka Brajše Rašan: Harmonizacija istarsko-primorskih narodnih napjeva u svjetlu novih spoznaja*“- Zbornik radova „Ruralna i urbana glazba istarskog poluotoka“, 2010.god.,34.str.

Vienac, središnji kulturni list za književnost i umjetnost, br.23., 1896 god. 504-506.str.
Zlatic, Slavko. „*Narodna muzika Istre, Hrvatskog primorja i Sjeverojadranskih otoka*“, u
Istri; Prošlost- sadašnjost. Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, god. 1969. str. 245.

<http://www.hds.hr/clan/zlatic-slavko/?lang=hr>

<https://www.britannica.com/art/marimba>

<https://muzickiinstrumentsite.wordpress.com/2015/12/27/bubnjevi/>

<https://bs.wikipedia.org/wiki/Viola>

Sažetak

U ovom diplomskom radu pod nazivom *Priredivanje solističke i vokalne istarske glazbe za raznovrsne instrumentalne ansamble* pisala sam o istarskoj glazbi općenito, o terminu istarske ljestvice i polemici koju ona stvara među etnomuzikolozima i muzikolozima. Zatim sam obradila odlike i načine pjevanja u Istri, koje se odvija u netemperiranom stilu dvoglasnih tijesnih intervala. Iduću stavku koju sam objasnila je zastupljenost glazbala na području Istre, koje možemo podijeliti na temperirane i netemperirane. Opisala sam glazbala i njihovu svrhu u današnjoj tradiciji, te načine na koje se oni prožimaju u narodu kroz vremenska razdoblja.

Obzirom da mi je tema diplomskog rada je priredivanje u drugom dijelu rada sam analizirala dvije karakterno različite skladbe. Prva skladba je djelo autora Slavka Zlatića iz ciklusa Istarska suita pod nazivom Svatovska. Ovu skladbu sam priredila za dva glasa, klavir, marimbu, velik bubanj, mali bubanj, timpani, woodblocks i triangl. Priređenu skladbu sam analizirala.

Druga skladba koju sam priredila potječe iz *Božićne* pjesmarice, koju je priredio Oliver Oliver. Skladbu sam koncipirala kao temu s varijacijama, točnije njih osam, za gudački kvartet. Postupke koje sam primjenjivala u priređivanju sam analizirala.

Ključne riječi: priređivanje, istarska glazba, tradiciionalna istarska glazbala, tradicionalno pjevanje u Istri, solistička i vokalna glazba u Istri

Summary

In this graduate thesis entitled "Preparation of solo and vocal Istrian music for various instrumental components", I wrote about Istrian music in general, about the terms of the Istrian scale and the polemics it creates among ethnomusicologists and musicologists. Then I worked on the singing and singing ways in Istria, which takes place in an indefinite style of two-voiced narrow intervals. The next item I explained is the presence of musical instruments in Istria, which can be divided into tempered and non-tempered. I have described the instruments and their purpose in today's tradition, and the ways in which they relate to the people through time.

Considering that the subject of graduation was the preparation, in the second part of the paper, I have analyzed two characteristically different compositions. The first piece is the work of the author Slavko Zlatić from the cycle of the Istrian Suite called Svatovska. I composed this song for two voices, piano, marimba, big drum, small drum, timpani, woodblocks and triangle. I have analyzed the prepared piece.

The second piece I produced comes from a Christmas song by Oliver Oliver. I composed the song as a theme with variations, namely eight, for the string quartet. The procedures I have applied in preparation I also analyzed.

Key words: preparation, Istrian music, traditional Istrian instruments, traditional singing in Istria, solo and vocal music in Istria

Prilozi

Svatovska

Slavko Zlatić
Priredila: Marta Čuže

The musical score for 'Svatovska' is arranged for a vocal duo and a percussion ensemble. The key signature is D major (two sharps) and the time signature is 3/8. The vocal parts for Soprano and Tenor are currently silent, indicated by rests. The Marimba part features a melodic line starting with a *mf* dynamic, consisting of eighth and sixteenth notes with accents. The Piano part provides a rhythmic accompaniment with eighth notes and rests, also marked *mf*. The percussion ensemble includes Bass Drum, Wood Blocks, Timpani, Snare Drum, and Triangle, all of which are currently silent, indicated by rests.

6

Musical score for a piano piece, measures 6-11. The score includes a treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#), a bass clef, and a grand staff. The music features a melodic line in the treble clef, a bass line in the bass clef, and a piano accompaniment in the grand staff. Dynamics include *p*, *f*, and *mf*. There are also hairpins for crescendo and decrescendo.

2

Musical score for page 12, featuring vocal and piano parts. The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. The vocal line begins with a rest for six measures, then enters in the seventh measure with the lyrics "Poj - mo, poj - mo,". The piano accompaniment consists of several staves, including a grand staff (treble and bass clefs) and two additional staves with repeat signs. The piano part includes chords, arpeggiated figures, and melodic lines, with a dynamic marking of *mf* (mezzo-forte) appearing in the third measure of the piano part.

The vocal line is written in a soprano clef. The lyrics are: *mf* Poj - mo, poj - mo,

The piano part includes a grand staff with treble and bass clefs, and two additional staves with repeat signs. The piano part includes chords, arpeggiated figures, and melodic lines, with a dynamic marking of *mf* (mezzo-forte) appearing in the third measure of the piano part.

mf

The musical score is written in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of several staves:

- Vocal Line 1:** Starts with a whole rest for six measures, then has two notes in the seventh and eighth measures. The lyrics "Poj mo" are written below.
- Vocal Line 2:** Contains the lyrics "niš ne stoj - mo, tu ni niš za - tu ni". It features a melodic line with eighth and quarter notes, including a fermata over the final note.
- Piano Accompaniment:**
 - Right Hand:** Features a rhythmic pattern of eighth notes, often beamed in pairs, with some measures containing rests.
 - Left Hand:** Provides harmonic support with chords and moving lines, including a prominent bass line.
- Other Staves:** There are four additional staves at the bottom of the page, which appear to be empty or contain very faint markings, possibly for a second piano part or a different instrument.

The musical score is written in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of several systems of staves. The first system contains two vocal staves with lyrics: "poj - mo, niš ne stoj - mo tu ni niš za nas," and "niš za nas, ni niš". The piano accompaniment includes a right-hand part with chords and a left-hand part with a bass line. There are also empty staves for additional instruments.

The lyrics are:

poj - mo, niš ne stoj - mo tu ni niš za nas,
 niš za nas, ni niš

niš za nas, *mf* Poj - mo,

za nas, - - *mf* Poj - mo,

f

mf

p

6

Detailed description of the musical score: The score is for page 31 and is in the key of D major (two sharps). It consists of two vocal parts and piano accompaniment. The vocal parts are in treble clef. The piano accompaniment includes a right hand in treble clef and a left hand in bass clef. The score features various dynamics including *mf* (mezzo-forte), *f* (forte), and *p* (piano). There are also performance markings such as *tr* (trill) and accents (>). The piano part includes a trill in the right hand and a melodic line in the left hand. The score is divided into measures by vertical bar lines.

The musical score consists of several staves. The top two staves are vocal lines in treble clef, both with lyrics: "poj - mo, niš ne stoj - mo, tu ni". The key signature is two sharps (F# and C#), and the time signature is 4/4. The vocal lines are in unison. The third staff is a piano accompaniment in treble clef, featuring a melodic line with accents and a bass line. The fourth staff is a piano accompaniment in bass clef, featuring a melodic line with a slur and a bass line. The fifth staff is a piano accompaniment in treble clef, featuring a melodic line with a slur and a bass line. The sixth staff is a piano accompaniment in bass clef, featuring a melodic line with a slur and a bass line. The seventh and eighth staves are piano accompaniment in treble clef, featuring a melodic line with a slur and a bass line. The ninth and tenth staves are piano accompaniment in bass clef, featuring a melodic line with a slur and a bass line.

The lyrics are:

poj - mo, niš ne stoj - mo, tu ni

poj - mo, niš ne stoj - mo, tu ni

niš za - nas, - - Poj mo
niš za - nas, - - tu ni

mf

The musical score consists of several staves. The top two staves are vocal lines in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The lyrics are written below the notes. The third staff is a piano accompaniment in treble clef, featuring a melodic line with accents and a bass line. A dynamic marking of *mf* (mezzo-forte) is present. The bottom section of the score includes a bass line in bass clef and several empty staves with bar lines, likely representing a continuation of the piano accompaniment or other instruments.

The musical score is written in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of several staves:

- Vocal Line 1 (Soprano):** Contains the lyrics "poj - mo, niš ne stoj - mo tu ni". The melody is in the treble clef.
- Vocal Line 2 (Alto):** Contains the lyrics "niš za nas,". The melody is in the treble clef, starting with an 8-measure rest.
- Piano Accompaniment (Right Hand):** Features a melodic line in the treble clef with a dynamic marking of *f* (forte) in the fourth measure.
- Piano Accompaniment (Left Hand):** Features a bass line in the bass clef with a melodic line.
- Drum Part:** Includes a snare drum line with eighth-note patterns and a bass drum line with quarter-note patterns.
- Other Staves:** There are two additional empty staves at the bottom of the page, likely for a second piano part or a different instrument.

niš za nas, niš za nas,
ni niš za nas, -

The musical score consists of several staves. The top two staves are vocal lines in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The lyrics are written below the notes. The piano accompaniment includes a right-hand part with chords and a left-hand part with a rhythmic pattern of eighth notes. There are also empty staves for a second voice part and a bass line.

Musical score for page 52, featuring vocal and instrumental parts in D major. The score includes a vocal line with lyrics, a piano accompaniment, and a bass line. The key signature is D major (two sharps). The tempo is marked *ff* (fortissimo) for the vocal line and *mf* (mezzo-forte) for the piano accompaniment. The lyrics are: "Nu - di - ju nam ba - be - ti - nu, o - na ni za".

The score consists of the following staves:

- Staff 1: Treble clef, D major key signature, containing rests.
- Staff 2: Treble clef, D major key signature, containing the vocal melody with lyrics: "Nu - di - ju nam ba - be - ti - nu, o - na ni za". The dynamic is *ff*.
- Staff 3: Treble clef, D major key signature, containing the piano accompaniment. The dynamic is *mf*.
- Staff 4: Bass clef, D major key signature, containing the bass line. The dynamic is *mf*.
- Staff 5: Treble clef, D major key signature, containing rhythmic notation (quarter notes and eighth notes).
- Staff 6: Treble clef, D major key signature, containing rhythmic notation (quarter notes and eighth notes).
- Staff 7: Bass clef, D major key signature, containing rests.
- Staff 8: Treble clef, D major key signature, containing rests.
- Staff 9: Treble clef, D major key signature, containing rests.

nas ni za nas A *fff* ta

tr

f

f

mf

12

Detailed description: This page of a musical score (page 58) features a vocal line and piano accompaniment. The key signature is two sharps (F# and C#), and the time signature is 4/4. The vocal line begins with a rest, followed by the lyrics 'nas ni za nas' and 'A ta'. The piano accompaniment includes a right-hand part with a trill (tr) and a left-hand part with chords and moving lines. Dynamics include *fff* (fortississimo) and *mf* (mezzo-forte). The score concludes with a double bar line and a final note on the bass line.

The musical score for page 68 consists of several staves. The top staff is a vocal line with lyrics: "Di - nas ni za nas Di - voj -". The second staff is another vocal line with lyrics: "nas ni za nas Di - voj -". The third and fourth staves are piano accompaniment. The fifth staff is a bass line. The sixth and seventh staves are piano accompaniment. The eighth staff is a bass line with the marking "cresc. - -". The ninth and tenth staves are piano accompaniment. The score includes dynamic markings such as *mf* and *f*, and a *cresc.* marking. The key signature is two sharps (F# and C#).

voj - či - ce, di - voj -
 či - ce nam ne da - du, nam

ff
mf
mf

15

Detailed description: The score is in D major (two sharps). The vocal line consists of two staves. The piano accompaniment includes a right-hand treble staff with chords and a left-hand bass staff with chords and a melodic line. There are also two staves for a keyboard instrument, likely a harpsichord or spinet, with a right-hand treble staff and a left-hand bass staff. The right-hand keyboard staff has a rhythmic pattern of eighth notes. The left-hand keyboard staff has a simple bass line. Dynamics include *ff* (fortissimo) and *mf* (mezzo-forte). The score ends with a fermata and a final chord marked '15'.

č i - ce nam ne da - du *f* Di - voj -
 ne da - du *f* Di - voj - č i - ce

The score consists of two vocal staves and piano accompaniment. The piano part includes a right-hand staff with chords and a left-hand staff with a bass line. There are also two empty staves for a second instrument, likely a harpsichord or lute, with some rhythmic markings.

č i - ce, di - voj - č i - ce
 nam ne da - du, nam ne

The score consists of several staves. The top two staves are vocal lines in treble clef with a key signature of two sharps (D major). The lyrics are written below the notes. The piano accompaniment includes a right-hand part with chords and a left-hand part with a bass line. There are also two staves with double bar lines and rhythmic markings, likely for a drum set or percussion. The piece ends with a double bar line and the number 17.

The musical score for page 86 consists of several staves. The top two staves are vocal lines in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The lyrics are: "nam ne da - du" on the first staff and "da - du" on the second staff. The piano accompaniment includes a right-hand part with chords and a left-hand part with a rhythmic pattern of eighth notes. There are also two percussion staves (marked with double bars) and a bass staff. Dynamics include *cresc.* (crescendo) and *mf* (mezzo-forte). A rehearsal mark "18" is present at the bottom left of the percussion staves.

The musical score for page 90 consists of ten staves. The first two staves are treble clefs with a key signature of two sharps (F# and C#), containing whole rests. The third and fourth staves are treble clefs with a key signature of one flat (Bb) and a common time signature. The third staff includes dynamic markings 'cresc.' and 'cresc.' with dashed lines. The fifth staff is a bass clef with a key signature of one flat (Bb) and a common time signature, also including 'cresc.' markings. The sixth and seventh staves are percussion staves with a double bar line and various rhythmic notations, including eighth notes and rests. The eighth staff is a bass clef with a key signature of one flat (Bb) and a common time signature, featuring notes with accents. The ninth and tenth staves are percussion staves with a double bar line and rhythmic notations, including eighth notes and rests.

This musical score for page 94 is arranged in a system of ten staves. The top two staves are for the piano, both in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The third staff is for the violin, in treble clef with the same key signature. The fourth staff is for the viola, in treble clef with the same key signature. The fifth staff is for the cello, in bass clef with the same key signature. The sixth staff is for the double bass, in bass clef with the same key signature. The seventh staff is for the guitar, in treble clef with a key signature of two sharps. The eighth staff is for the guitar, in bass clef with a key signature of two sharps. The ninth and tenth staves are for the guitar, in treble clef with a key signature of two sharps. The score includes various musical notations such as rests, notes, stems, beams, slurs, and dynamic markings like *mf* and *mp*. There are also performance instructions like *s* (sordano) and *20* (fingerings) at the bottom left.

The musical score for page 98 consists of the following staves and elements:

- Staff 1:** Treble clef, key signature of two sharps (F# and C#). It contains four measures of whole rests.
- Staff 2:** Treble clef, key signature of two sharps. It contains four measures of whole rests.
- Staff 3:** Treble clef, key signature of two sharps. It contains four measures of chords with accents (>) and a dynamic marking of *f*.
- Staff 4:** Treble clef, key signature of two sharps. It contains four measures of a melodic line with a dynamic marking of *pp*.
- Staff 5:** Bass clef, key signature of two sharps. It contains four measures of a rhythmic pattern with a dynamic marking of *mf*.
- Staff 6:** Bass clef, key signature of two sharps. It contains four measures of a rhythmic pattern with a dynamic marking of *dim.* followed by a dashed line.
- Staff 7:** Percussion staff with a double bar line. It contains four measures of a rhythmic pattern with a dynamic marking of *f*.
- Staff 8:** Percussion staff with a double bar line. It contains four measures of a rhythmic pattern.
- Staff 9:** Bass clef, key signature of two sharps. It contains four measures of a rhythmic pattern with a dynamic marking of *f*.
- Staff 10:** Percussion staff with a double bar line. It contains four measures of a rhythmic pattern.
- Staff 11:** Percussion staff with a double bar line. It contains four measures of a rhythmic pattern.

102

mf to je

mf To je

dim. - - -

Red.

cresc. - - -

cresc. - - -

cresc. - - -

22

cresc. - - -

Detailed description: This page of a musical score contains ten staves. The top two staves are vocal lines in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The first vocal line has lyrics 'to je' and the second has 'To je', both starting with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The third staff is a piano accompaniment in treble clef, marked with a *dim.* (diminuendo) dynamic. The fourth staff is another piano accompaniment in treble clef, marked with *Red.* (ritardando). The fifth staff is a piano accompaniment in bass clef, also marked with *Red.*. The sixth and seventh staves are percussion parts, with the seventh staff marked with a *cresc.* (crescendo) dynamic. The eighth staff is a piano accompaniment in bass clef, marked with *cresc.*. The ninth and tenth staves are percussion parts, with the tenth staff marked with *cresc.*. A measure number '22' is written at the beginning of the ninth staff.

još za nas, za
još za nas još za

f *cresc.*

f

ff

23

Detailed description: This page of a musical score contains two vocal parts and piano accompaniment. The top two staves are vocal lines in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The lyrics are 'još za nas, za' on the first line and 'još za nas još za' on the second. The piano accompaniment includes a right hand with chords and a melodic line, and a left hand with a bass line. Dynamics include *f* (forte) and *ff* (fortissimo), along with a *cresc.* (crescendo) marking. The score concludes with a rehearsal mark '23' in the bottom right corner.

nas, *f* da - li

nas, *f* da - li

cresc. *f*

cresc.

cresc.

24

Detailed description: This page of a musical score contains two vocal staves and a piano accompaniment. The vocal staves are in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The lyrics are 'nas, da - li' and 'nas, da - li'. The piano accompaniment includes a right-hand part in treble clef and a left-hand part in bass clef. The score features dynamic markings such as *f* (forte) and *cresc.* (crescendo). There are also performance instructions like '8' and 's' (sforzando). The bottom of the page shows a continuation of the piano accompaniment with a measure number '24'.

su - nan dva krun - pi - ra,
su nan dva krun - pi - ra,

The musical score for page 115 consists of several staves. At the top, there are two vocal staves in treble clef with lyrics. Below them are two piano accompaniment staves in treble clef. Further down are two guitar accompaniment staves in treble clef. At the bottom, there are three percussion staves: a bass line in bass clef, a snare line in treble clef, and a kick drum line in bass clef. The key signature is two sharps (F# and C#), and the time signature is 4/4. The score is divided into three measures, each with a bar line. The first measure contains the lyrics 'su - nan dva krun - pi - ra,'. The second measure contains 'su nan dva krun - pi - ra,'. The third measure contains 'su nan dva krun - pi - ra,'. The score ends with a double bar line and a '25' in the bottom right corner.

Musical score for page 118, featuring vocal lines and piano accompaniment. The score is in D major (two sharps) and 4/4 time. The lyrics are: *ff* da - li su nan ko - ru kru - ha, da - li.

The score consists of the following parts:

- Vocal Line 1:** Treble clef, starting with a forte (*ff*) dynamic. Lyrics: da - li su nan ko - ru kru - ha, da - li.
- Vocal Line 2:** Treble clef, starting with a forte (*ff*) dynamic. Lyrics: da - li su nan ko - ru kru - ha, da - li.
- Piano Accompaniment:**
 - Right Hand:** Treble clef, playing a rhythmic pattern of eighth notes and chords.
 - Left Hand:** Bass clef, playing a rhythmic pattern of eighth notes and chords.

The score includes various musical notations such as slurs, ties, and dynamic markings. A rehearsal mark '26' is present at the beginning of the final system.

su nan mr - vu si - ra to je

su nan mr - vu si - ra to

3 3

3 3 3 3

p

3

27

Musical score for page 128, featuring vocal lines and piano accompaniment. The score is in 3/4 time and the key signature has two sharps (F# and C#).

Vocal Lines:

- Staff 1 (Soprano): *još za nas, za za nas!*
- Staff 2 (Soprano): *je još za nas!*

Piano Accompaniment:

- Staff 3 (Right Hand): Features triplet patterns and a dynamic marking of *f* (forte).
- Staff 4 (Left Hand): Features triplet patterns and a dynamic marking of *mf* (mezzo-forte).
- Staff 5 (Right Hand): Features triplet patterns and a dynamic marking of *mp* (mezzo-piano).
- Staff 6 (Left Hand): Features triplet patterns and a dynamic marking of *mp*.
- Staff 7 (Right Hand): Features triplet patterns and a dynamic marking of *mp*.
- Staff 8 (Left Hand): Features triplet patterns and a dynamic marking of *mp*.
- Staff 9 (Right Hand): Features triplet patterns and a dynamic marking of *mp*.
- Staff 10 (Left Hand): Features triplet patterns and a dynamic marking of *mp*.

The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings (*f*, *mf*, *mp*). The lyrics are in Cyrillic script.

The musical score for page 132 consists of ten staves. The first four staves are in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The fifth staff is in bass clef with a key signature of two flats (Bb and Eb). The sixth, seventh, and eighth staves are in bass clef with a key signature of two sharps. The ninth and tenth staves are in bass clef with a key signature of two flats. The score includes various musical notations such as notes, rests, triplets, and dynamic markings like 's' (piano) and 'b' (basso).

Musical score for page 135, featuring vocal lines and piano accompaniment. The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. The lyrics are: *f* Poj - mo, poj - mo, niš ne.

The score consists of the following parts:

- Vocal Line 1 (Soprano):** Starts with a forte (*f*) dynamic. The melody is: G4 (quarter), A4-B4 (quarter), C5 (quarter), B4-A4 (quarter), G4 (quarter).
- Vocal Line 2 (Soprano):** Starts with a forte (*f*) dynamic. The melody is: G4 (quarter), A4-B4 (quarter), C5 (quarter), B4-A4 (quarter), G4 (quarter).
- Piano Accompaniment (Right Hand):** Features a melodic line with accents and a bass line with triplets. Dynamics include *mf* and *mp*.
- Piano Accompaniment (Left Hand):** Features a bass line with triplets and chords. Dynamics include *mp* and *mf*.

The score includes various musical notations such as slurs, accents, and triplets. The page number 135 is indicated at the top left.

nas! *mf* Poj - mo, poj - mo,

nas!

f

mf *cresc.*

mf *cresc.*

mf *cresc.*

f *cresc.*

cresc.

cresc.

niš *f* ne stoj - mo, *ff* tu ni

ff tu

f

cresc. - - - -

f

cresc. - - - -

ff

33

fff niš ni niš za nas!

fff ni niš za nas!

cresc.

cresc.

cresc.

cresc.

cresc.

cresc.

cresc.

cresc.

34

Detailed description: This page of a musical score (page 147) features two vocal parts and a piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The vocal parts are in soprano (s) and alto (s) staves. The piano accompaniment includes a right-hand treble clef staff, a left-hand bass clef staff, and a grand staff (two treble clefs). The score is divided into three measures. The first measure shows the vocal entries with lyrics 'niš ni niš za nas!'. The piano accompaniment features chords and rhythmic patterns. The second and third measures continue the vocal lines and piano accompaniment, with several 'cresc.' (crescendo) markings. The piano accompaniment includes triplets and various rhythmic figures. The page number '147' is at the top left, and '34' is at the bottom left.

The musical score for page 150 consists of five staves. The first four staves are in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The first staff contains a melodic line with a dotted quarter note, an eighth note, and a quarter rest. The second staff has a similar melodic line with a dotted quarter note and an eighth note. The third staff features a sixteenth-note scale-like pattern. The fourth staff continues with a similar sixteenth-note pattern. The fifth staff is in bass clef and contains a chordal accompaniment with a fermata over the first measure. Below the fifth staff, the word "cresc." is written with a dashed line. The sixth staff is a grand staff (treble and bass clefs) with a forte dynamic marking "fff" and includes triplet markings. The seventh staff is a grand staff with a forte dynamic marking "fff" and includes triplet markings. The eighth staff is a grand staff with a forte dynamic marking "fff" and includes triplet markings. The ninth staff is a grand staff with a forte dynamic marking "fff" and includes triplet markings. The tenth staff is a grand staff with a forte dynamic marking "fff" and includes triplet markings. The eleventh staff is a grand staff with a forte dynamic marking "fff" and includes triplet markings. The twelfth staff is a grand staff with a forte dynamic marking "fff" and includes triplet markings.

Bog se rodi

Varijacija I

Narodna
Privedila: Marta Čuže

$\text{♩} = 90$

pp *p*

pp *p*

4

pp *mp*

mp

7

p *mp*

p *mp*

10 $\text{♩} = 65$

ppp *pp* *ppp* *mf* *rit. p* *pp*

mf *rit. p* *ppp*

Varijacija II

♩ = 90

The first system of the musical score consists of four staves. The top staff is a treble clef with a whole rest. The second staff is a treble clef with a whole rest. The third staff is a bass clef with a whole rest. The fourth staff is a bass clef with a whole rest. The first measure of the first three staves is marked with a forte *f* dynamic. The second measure of the first three staves is marked with a forte *f* dynamic and a pizzicato *Pizz.* instruction. The third measure of the first three staves is marked with a forte *f* dynamic and a pizzicato *Pizz.* instruction. The first measure of the fourth staff is marked with a mezzo-forte *mf* dynamic. The second and third measures of the fourth staff are marked with a forte *f* dynamic.

The second system of the musical score consists of four staves. The first measure of all staves is marked with a crescendo *cresc.* instruction. The second measure of all staves is marked with a pizzicato *Pizz.* instruction. The third measure of all staves is marked with a pizzicato *Pizz.* instruction. The fourth measure of all staves is marked with a pizzicato *Pizz.* instruction. The first measure of the first three staves is marked with a forte *f* dynamic. The second measure of the first three staves is marked with a forte *f* dynamic. The third measure of the first three staves is marked with a forte *f* dynamic. The fourth measure of the first three staves is marked with a forte *f* dynamic. The first measure of the fourth staff is marked with a mezzo-forte *mf* dynamic. The second and third measures of the fourth staff are marked with a forte *f* dynamic. The fourth measure of the fourth staff is marked with a forte *f* dynamic.

6

Arco

mp

mf *cresc.* - - - - -

Arco

mp

Arco

mp

Arco

f *mp*

8

p

11

mf f mf mf ff

Detailed description: This system contains measures 11 and 12. Measure 11 features a melody in the upper voice with a dynamic of *mf*, while the lower voices play a rhythmic accompaniment with a dynamic of *mf*. Measure 12 shows a dynamic shift to *f* for the upper voice and *mf* for the lower voices, with a *ff* dynamic marking at the bottom of the system.

13

rit. rit. rit. rit.

Detailed description: This system contains measures 13 and 14. Measure 13 continues the accompaniment with a dynamic of *mf*. Measure 14 features a melodic line in the upper voice with a *rit.* (ritardando) marking, and the lower voices also have *rit.* markings. A sharp sign (#) is present in the lower voices in measure 14.

15

$\text{♩} = 70$

mp *pp* *p* *Pizz.*

mp *mp* *Pizz.* *p* *Pizz.*

mp *f* *p*

mp *ff*

17

mp *p* *ppp*

mp *p* *ppp*

mp *p* *ppp*

mp *p* *ppp*

♩ = 96

Varijacija III

Arco

p

Arco

p

3

Arco

mp

mf

5

Musical score for measures 5 and 6. The score consists of four staves: Treble 1, Treble 2, Bass 1, and Bass 2. Measure 5 is marked with a piano (*p*) dynamic. Measure 6 is marked with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The key signature has one sharp (F#) and one flat (Bb). The time signature is 4/4.

7

Musical score for measures 7 and 8. The score consists of four staves: Treble 1, Treble 2, Bass 1, and Bass 2. Measure 7 is marked with a piano (*p*) dynamic. Measure 8 is marked with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The key signature has one sharp (F#) and one flat (Bb). The time signature is 4/4.

8

mf

mf

mf

f

10

mf

mf

mf

mf

12

Musical score for measures 12-13. The score is written for four staves: Treble (top), Treble (second), Bass (third), and Bass (bottom). The key signature has one flat (B-flat). Measure 12 features a melodic line in the top staff with a slur and a fermata over the final note, and a bass line with eighth notes. Measure 13 features a melodic line in the top staff with a slur and a fermata over the final note, and a bass line with eighth notes. Dynamics include *f* and *f* Pizz. (Pizzicato).

14

Musical score for measures 14-15. The score is written for four staves: Treble (top), Treble (second), Bass (third), and Bass (bottom). The key signature has one flat (B-flat). Measure 14 features a melodic line in the top staff with a slur and a fermata over the final note, and a bass line with eighth notes. Measure 15 features a melodic line in the top staff with a slur and a fermata over the final note, and a bass line with eighth notes. Dynamics include *f* and *f* Pizz. (Pizzicato).

Varijacija IV

♩ = 85
Pizz.

The first system of the musical score consists of four staves. The top staff is in treble clef and contains a melodic line with notes G4, A4, Bb4, C5, Bb4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. The second staff is in treble clef and contains a rhythmic accompaniment of eighth notes. The third staff is in bass clef and contains a rhythmic accompaniment of eighth notes. The bottom staff is in bass clef and contains a melodic line with notes G3, F3, E3, D3, C3, B2, A2, G2, F2, E2, D2, C2. The dynamic marking *mp* and the instruction *Pizz.* are placed below the first two staves.

The second system of the musical score consists of four staves. The top staff is in treble clef and contains a melodic line with notes G4, A4, Bb4, C5, Bb4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. The second staff is in treble clef and contains a rhythmic accompaniment of eighth notes. The third staff is in bass clef and contains a rhythmic accompaniment of eighth notes. The bottom staff is in bass clef and contains a melodic line with notes G3, F3, E3, D3, C3, B2, A2, G2, F2, E2, D2, C2. The dynamic marking *mf* is placed below the first two staves. A rehearsal mark '3' is located at the beginning of the first staff.

5

7

Arco

mf *p* *pp*

Arco *mf* *p* *pp*

Arco *mf* *p* *pp*

mf *ff* *pp*

Varijacija V

♩ = 80

10

ff 3 3 3 3 3 3 3 3

13

*mf*³
pp 3 *ff*³
pp 3 *ff*³
pp *mf*³

15

ppp *mf*³ *ff*³
ppp *ff*³
ff *pp* *mf* *ff*
pp *ff* *pp*

17

pp *f*³ *ff*³
*f*³ *ff*³ *pp* *f*
*f*³ *ff*³ *pp* *ff*³
pp *f*³ *ff*³

19

Musical score for measures 19-20. The score is written for four staves: Treble (top), Treble (second), Bass (third), and Bass (bottom).
Measure 19:
- Treble (top): *pp*
- Treble (second): *pp*, *ff* (triple), *p*
- Bass (third): *ff* (triple), *ff* (triple)
- Bass (bottom): *ff* (triple), *ff* (triple)
Measure 20:
- Treble (top): *f*, *dim.*, *pp*
- Treble (second): *f*, *dim.*, *p*
- Bass (third): *p*, *dim.*, *p*
- Bass (bottom): *p*, *dim.*, *pp*

20

Musical score for measures 21-22. The score is written for four staves: Treble (top), Treble (second), Bass (third), and Bass (bottom).
Measure 21:
- Treble (top): *f*, *dim.*
- Treble (second): *f*, *dim.*
- Bass (third): *p*, *dim.*
- Bass (bottom): *p*, *dim.*
Measure 22:
- Treble (top): *pp*
- Treble (second): *p*
- Bass (third): *p*
- Bass (bottom): *pp*

Varijacija VI

♩ = 112

22

Musical score for measures 22-23. The score is written for four staves: two treble clefs and two bass clefs. The first two staves (treble clefs) are mostly silent, with a few notes in the second measure. The third staff (bass clef) contains a melodic line with a dynamic marking of *mf*. The fourth staff (bass clef) contains a rhythmic accompaniment with a dynamic marking of *mf*. The second measure of the first two staves has a dynamic marking of *ppp*.

24

Musical score for measures 24-25. The score is written for four staves: two treble clefs and two bass clefs. The first two staves (treble clefs) contain melodic lines. The third staff (bass clef) contains a melodic line with a dynamic marking of *ff*. The fourth staff (bass clef) contains a rhythmic accompaniment with a dynamic marking of *ff*. The second measure of the third and fourth staves has a dynamic marking of *ff*.

26

Musical score for measures 26-27. The score is written for four staves: two treble clefs and two bass clefs. The key signature has one flat (B-flat). The first staff (top) has a dynamic marking of *mf*. The second staff has a dynamic marking of *mf*. The third staff (bass clef) has a dynamic marking of *mp*. The fourth staff (bass clef) has a dynamic marking of *mp*. The music consists of eighth and sixteenth notes with various articulations like accents and slurs.

28

Musical score for measures 28-29. The score is written for four staves: two treble clefs and two bass clefs. The key signature has one flat (B-flat). The first staff (top) has a dynamic marking of *f* in measure 28 and *mf* in measure 29. The second staff has a dynamic marking of *f* in measure 28 and *mf* in measure 29. The third staff (bass clef) has a dynamic marking of *mf* in measure 28 and *mf* in measure 29. The fourth staff (bass clef) has a dynamic marking of *f* in measure 28 and *mf* in measure 29. The music consists of eighth and sixteenth notes with various articulations like accents and slurs.

30

mf

mf

mf

mf

32

f

mp

f

mp

f

mp

f

mp

34

Musical score for measures 34-35. The score is written for four staves: two treble clefs (top two) and two bass clefs (bottom two). The key signature has one flat (B-flat).
Measure 34: The top two staves are silent. The bass clef staves play a rhythmic pattern of eighth notes. The first bass clef staff is marked *ff*.
Measure 35: The top two staves play a melodic line with a slur, marked *pp*. The first bass clef staff continues the eighth-note pattern, marked *mf*. The second bass clef staff plays a melodic line with a slur, marked *pp*.
Dynamics: *ff* (first bass clef), *pp* (top two staves), *mf* (first bass clef), *pp* (second bass clef).

36

Musical score for measures 36-37. The score is written for four staves: two treble clefs (top two) and two bass clefs (bottom two). The key signature has one flat (B-flat).
Measure 36: The top two staves play a melodic line with a slur, marked *ff*. The first bass clef staff continues the eighth-note pattern, marked *ff*. The second bass clef staff plays a melodic line with a slur, marked *ff*.
Measure 37: The top two staves are silent. The first bass clef staff continues the eighth-note pattern, marked *ff*. The second bass clef staff plays a melodic line with a slur, marked *ff*.
Dynamics: *ff* (top two staves), *ff* (first bass clef), *ff* (second bass clef), *ff* (second bass clef).

38

mf

mf

mf

mf

Detailed description: This system contains measures 38 and 39. The top staff (treble clef) features a melodic line with a slur over measures 38-39, containing notes G4, A4, Bb4, Bb4, A4, G4, F4, E4, D4. The second staff (treble clef) has a rhythmic accompaniment of eighth notes with accents. The third staff (bass clef) also has a rhythmic accompaniment of eighth notes with accents. The bottom staff (bass clef) has a rhythmic accompaniment of eighth notes. Dynamics are marked as *mf* in all staves.

40

mf

mf

mf

mf

Detailed description: This system contains measures 40 and 41. The top staff (treble clef) features a melodic line with a slur over measures 40-41, containing notes G4, A4, Bb4, Bb4, A4, G4, F4, E4, D4. The second staff (treble clef) has a rhythmic accompaniment of eighth notes with accents. The third staff (bass clef) has a rhythmic accompaniment of eighth notes with accents. The bottom staff (bass clef) has a rhythmic accompaniment of eighth notes with accents. Dynamics are marked as *mf* in all staves.

42

mf

ff

ff

ff

45

dim.

ff

Pizz.

dim.

ff

Pizz.

dim.

ff

Pizz.

ff

Pizz.

$\text{♩} = 85$

Varijacija VII

47 Arco

p
mp
ff
p

This system contains measures 47 and 48. It features four staves: Violin I (top), Violin II, Cello/Double Bass, and Bass. The Violin I staff is marked *p* and includes the instruction "Arco". The Violin II staff is marked *mp*. The Cello/Double Bass staff is marked *ff*. The Bass staff is marked *p*. The music consists of eighth and sixteenth notes with various articulations and dynamics.

49

p
p
ff
p

This system contains measures 49 and 50. It features four staves: Violin I (top), Violin II, Cello/Double Bass, and Bass. The Violin I staff is marked *p*. The Violin II staff is marked *p*. The Cello/Double Bass staff is marked *ff*. The Bass staff is marked *p*. The music continues with eighth and sixteenth notes and rests.

51

Musical score for measures 51-52. The score is written for four staves: two treble clefs (top two) and two bass clefs (bottom two). The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The time signature is 4/4. The first two measures (51-52) are marked with a piano (*p*) dynamic. The notation includes eighth and sixteenth notes, rests, and slurs.

53

Musical score for measures 53-54. The score is written for four staves: two treble clefs (top two) and two bass clefs (bottom two). The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The time signature is 4/4. The first two measures (53-54) are marked with dynamics: *pp* (pianissimo) for the first two staves, *ff* (fortissimo) for the third staff, and *mf* (mezzo-forte) for the fourth staff. The notation includes eighth and sixteenth notes, rests, and slurs.

54

Musical score for measures 54-55. The score is written for four staves: two treble clefs and two bass clefs. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The time signature is 4/4. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. A dynamic marking of *f* (forte) is placed below the second bass staff.

55

Musical score for measures 56-57. The score is written for four staves: two treble clefs and two bass clefs. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The time signature is 4/4. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamic markings include *pp* (pianissimo) and *p* (piano) in the treble staves, and *f* (forte) in the bass staves.

24

56

Musical score for measures 56-57. The score consists of four staves. The first staff (treble clef) has a dynamic marking of *pp*. The second staff (treble clef) has a dynamic marking of *ff*. The third staff (bass clef) has a dynamic marking of *mp*. The fourth staff (bass clef) has a dynamic marking of *mp*. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests.

57

Musical score for measures 58-59. The score consists of four staves. The first staff (treble clef) has a dynamic marking of *pp*. The second staff (treble clef) has a dynamic marking of *ff*. The third staff (bass clef) has a dynamic marking of *mp*. The fourth staff (bass clef) has a dynamic marking of *mp*. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests.

58

Musical score for measures 58-59. The score consists of four staves. The first staff is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a dynamic marking of *pp*. The second staff is also in treble clef with a key signature of one flat and a dynamic marking of *f*. The third staff is in bass clef with a key signature of one flat and a dynamic marking of *p*. The fourth staff is in bass clef with a key signature of one flat and a dynamic marking of *p*. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, with some slurs and rests.

59

Musical score for measures 59-60. The score consists of four staves. The first staff is in treble clef with a key signature of one flat and a dynamic marking of *ff*, with the instruction "Pizz" above the first measure. The second staff is in treble clef with a key signature of one flat and a dynamic marking of *mp*. The third staff is in bass clef with a key signature of one flat and a dynamic marking of *mp*. The fourth staff is in bass clef with a key signature of one flat and a dynamic marking of *mp*. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, with some slurs and rests.

26

60

Musical score for measures 60-61. The score is written for four staves: Treble (top), Treble (second), Bass (third), and Bass (bottom). The key signature is one flat (B-flat). Measure 60 features a melodic line in the top Treble staff with eighth-note patterns and slurs, and a bass line in the bottom Bass staff with quarter notes. Measure 61 continues the melodic and bass lines, with a dynamic marking of *f* (forte) at the beginning and *p* (piano) at the end.

61

Musical score for measures 61-62. The score is written for four staves: Treble (top), Treble (second), Bass (third), and Bass (bottom). The key signature is one flat (B-flat). Measure 61 features a melodic line in the top Treble staff with a dynamic marking of *f* (forte) at the beginning and *p* (piano) at the end. Measure 62 continues the melodic and bass lines, with a dynamic marking of *p* (piano) at the beginning and *p* (piano) at the end.

62

mp

mp

mp

f

Detailed description: This system contains measures 62 and 63. It features four staves. The top staff is in treble clef with a *mp* dynamic. The second staff is also in treble clef with a *mp* dynamic. The third staff is in alto clef with a *mp* dynamic. The bottom staff is in bass clef with a *f* dynamic. The music consists of eighth and sixteenth notes with various accidentals.

63

f

Pizz.

ff

Detailed description: This system contains measures 64 and 65. It features four staves. The top staff is in treble clef with a *f* dynamic. The second staff is in treble clef with a *Pizz.* marking. The third staff is in alto clef. The bottom staff is in bass clef with a *ff* dynamic. The music continues with eighth and sixteenth notes and some slurs.

64

p

p

p

ff

This system contains measures 64 and 65. It features four staves: two treble clefs and two bass clefs. The first three staves (treble 1, treble 2, and bass 1) play a melodic line of eighth notes, starting on a whole note and moving to a half note in measure 65. The fourth staff (bass 2) plays a bass line with a long slur over measures 64 and 65, consisting of a sequence of chords. Dynamics include piano (*p*) for the first three staves and fortissimo (*ff*) for the fourth staff.

65

ff

This system contains measures 65 and 66. It features four staves: two treble clefs and two bass clefs. The first three staves (treble 1, treble 2, and bass 1) play a melodic line of eighth notes, starting on a whole note and moving to a half note in measure 66. The fourth staff (bass 2) plays a bass line with a long slur over measures 65 and 66, consisting of a sequence of chords. Dynamics include fortissimo (*ff*) for the fourth staff.

Varijacija VIII

♩ = 90

The first system of the musical score consists of four staves. The top two staves are in treble clef, and the bottom two are in bass clef. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The first measure of the system is a whole rest for all staves. The second measure begins with a dynamic marking of *mp*. The top two staves are marked 'Pizz' (pizzicato) and play a rhythmic pattern of eighth notes. The bottom two staves are marked 'Arco' (arco) and play a similar rhythmic pattern. The system concludes with a fermata over the final note of the bass staves.

The second system of the musical score begins with a measure number '3' above the first staff. The first measure is marked *mf* and features a melodic line in the top staff with an 'Arco' marking. The second measure is marked *mf* and continues the melodic line. The third measure is marked *f* and features a melodic line in the top staff with an 'Arco' marking. The fourth measure is marked *f* and features a melodic line in the top staff with an 'Arco' marking. The fifth measure is marked *p* and features a melodic line in the top staff with a 'Pizz' marking. The sixth measure is marked *ff* and features a melodic line in the top staff with a 'Pizz' marking. The system concludes with a fermata over the final note of the bass staves.

5

ff

7

mf

dim.

mp

dim.

mp

dim.

mp

dim.

9

f

pp

pp

f

11

12

Arco

ff

ff

ff

ff

Detailed description: This system contains measures 12 and 13. Measure 12 features a treble clef with a sequence of eighth notes (G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4), a middle staff with a sixteenth-note tremolo (B4), and a bass staff with a sixteenth-note tremolo (G3). Measure 13 is marked 'Arco' and 'ff'. The treble clef has a half note (B4) followed by a quarter note (C5), then a quarter rest, and finally a quarter note (D5). The middle staff has a sixteenth-note tremolo (B4) followed by a quarter note (C5). The bass staff has a quarter note (G3) followed by a quarter note (A3).

14

Detailed description: This system contains measures 14 and 15. Measure 14 has a treble clef with a half note (B4) followed by a quarter note (C5), then a quarter rest, and finally a quarter note (D5). The middle staff has a quarter rest followed by a quarter note (B4). The bass staff has a quarter note (G3) followed by a quarter note (A3). Measure 15 has a treble clef with a quarter note (D5) followed by a quarter note (E5), then a quarter note (F5), and finally a quarter note (G5). The middle staff has a quarter note (B4) followed by a quarter note (C5). The bass staff has a quarter note (G3) followed by a quarter note (A3).

15

Musical score for page 15, consisting of four staves. The first staff is in treble clef and contains a melodic line with eighth notes and a final triplet of eighth notes. The second staff is in treble clef and contains a bass line with eighth notes and a final triplet of eighth notes. The third staff is in bass clef and contains a bass line with eighth notes and a final triplet of eighth notes. The fourth staff is in bass clef and contains a bass line with eighth notes and a final triplet of eighth notes. The score is divided into two measures by a vertical bar line. The first measure contains the initial notes, and the second measure contains the final notes, including triplets and accents.

34

